

”IHAN NIINKU KOTIIN TULIS”

KAINUULAISTEN NUORTEN KOKEMUKSIA SPARTAK
KAJAANI RY:N PÄIHDEKUNTOUTUSTOIMINNASTA

Teija Kettunen

Tiia Puurunen

Karoliina Törmälä

Opinnäytetyö, syksy 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kettunen, Teija; Puurunen, Tiia & Törmälä, Karoliina. ”Ihan niinku kotiin tulis”. Kainuulaisten nuorten kokemuksia Spartak Kajaani ry:n kuntoutustoiminnasta. Syksy 2017. 76 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Spartak Kajaani ry:n asiakaskunnan kokemuksia päihdekuntoutustoiminnasta, kokemusasiantuntijuudesta sekä minkälaista kehitettävää asiakkaat toiminnassa näkivät. Opinnäytetyön tavoitteena oli siten myös saattaa nuorten ääni kuuluville. Samoin selvittää päihdekuntoutustyössä vaikuttavaksi koettuja tekijöitä kuntoutuksen kohteena olevan asiakaskunnan näkökulmasta.

Spartak Kajaani ry on perustettu vuonna 2004 vähempiosaisten ja heikoimmassa asemassa olevien tueksi. Sen perustoiminta-ajatuksena on rinnalla kulkeminen ja vertaisena toimiminen. Spartak Kajaani ry:n oma vahvuusalue on sen tekemässä erityisnuorisotyössä, joka koskee erilaisia laitospuolisoita, kuten jälkihuollon tai vankilasta vapautuneiden nuorten kohtaamista ja kuntouttamista sosiaalisen- ja päihdekuntoutuksen keinoin.

Opinnäytetyössä esitetään teorian pohjalta käsitteitä, jotka koskevat kuntoutuksen kohteena olevia nuoria sekä päihdekuntoutusta. Päihdekuntoutus perustuu sosiaaliseen kuntoukseen, jossa kokemusasiantuntijuudella on suuri merkitys. Lisäksi opinnäytetyössä verrataan Spartak Kajaani ry:n tekemää kuntoutustoimintaa Tyynelän KiipIt-projektiin sekä kansalliseen Trio-projektiin, joista molemmista on saatu kuntoutustyön onnistumisen kannalta merkitykselliseksi koettuja tietoja.

Opinnäytetyön aineisto on koottu laadullisen tutkimuksen keinoin teemahaastattelumenetelmää käyttäen. Haastatteluihin osallistui seitsemän henkilöä. Haastatteluaineisto analysoitiin teemoittain.

Tutkimustulosten mukaan asiakkaat kokivat Spartakilla käynnit tärkeänä tukimuotona heidän päihdeettömyydelleen, arkirytmien säilyttämiselle, sosiaalisten taitojen ylläpitämiseen ja vertaistuen saamiseen. Vuorovaikutukseen liittyvät asiat nousivat vahvasti esille, samoin luottamus työntekijöihin. Työntekijöiden jalkautuminen yhdessä asiakkaan kanssa palveluihin sekä avustaminen kohtaamisessa muiden viranomaisten kanssa koettiin hyvänä. Kokemusasiantuntijoiden käyttö oli nuorille merkittävää ja loi uskoa päihdeistä toipumiseen, sekä onnistumiseen elämässä henkilön taustoista huolimatta. Toiminnan yleiselle kehittämiselle nuoret eivät nähneet aitoa tarvetta. Nuorille naisille suunniteltavan toiminnan kohdalla vastaajat puolestaan esittivät konkreettisia ehdotuksia.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että Spartak Kajaani ry:n toiminta vastaa jo tällä hetkellä hyvin asiakaskuntansa tarpeisiin ja päihdetyössä tärkeäksi tekijäksi muodostuu kokemusasiantuntijuus. Onnistuminen asiakkaan kanssa vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja ja syntynyt suhde voikin olla asiakkaan kuntoutumisen kannalta tärkeämpää kuin itse päihdetyöhön käytetyt menetelmät.

Asiasanat: nuoret, kokemusasiantuntijuus, osallisuus, päihdekuntoutus, sosiaalinen kuntoutus

ABSTRACT

Kettunen, Teija; Puurunen, Tiia & Törmälä, Karoliina. "It feels like coming home". The experiences of young adults in Kainuu region about substance abuse rehabilitation at Spartak Kajaani ry. 76 p., 2 appendices. Language: Finnish. Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to find out what kind of development customers saw in substance abuse rehabilitation provided by the Spartak Kajaani ry. The aim of the thesis was also to make young people's voice heard and to find out the most effective rehabilitation factors from the point of view of the target client.

Spartak Kajaani ry was founded in 2004 to support the most disadvantaged and weakest people. Its basic function is to support the disadvantaged and to treat them equally. Spartak's strength area is in specialised youth work with the after-care youths and released juvenile prisoners.

The thesis deals with conceptions based on theoretical knowledge of the youths and substance misuse rehabilitation. According to the theories, all the forms of rehabilitation are based on social rehabilitation and the role of the recovering substance abuse counsellor is remarkable for the substance abusers. In addition, the thesis compares the rehabilitation work carried out by the Spartak to KiipIt project of Tyynelä and the national Trio project, which both have noticed the main factors for the successful rehabilitation work.

The material for the thesis is compiled by using qualitative research method and theme interviews. Seven people participated in the interviews and the collected material was analysed by using thematic analysis method.

According to the results, the clients experienced the rehabilitation work of the Spartak as an important form of support for their recovery, daily rhythm and for the maintenance of the social skills, and to receive peer support. The interaction issues and the confidence in employees were also significant. The help of the employees when visiting together in different services and their assistance in meeting with authorities was also considered good. The role model of the recovering substance abuse counsellor was important for young adults. It made them believe in recovery from intoxicants and that they could also success in life despite of the backgrounds. When asked about the development of Spartak's activities, youth did not see anything which needs to be developed. Concerning the development of young women's activities, they gave concrete suggestions on the possible activities.

As a conclusion, the operations of the Spartak Kajaani are already well-suited to the needs of their clientele, and recovering substance abuse counsellor is an important factor in substance abuse work. To success with the client, it is required that the employee has good interaction skills. The relationship between employee and youth might be more important for the client's rehabilitation than the methods used in substance abuse work.

Keywords: youth, recovering substance abuse counsellor, substance misuse rehabilitation, social rehabilitation

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 NUORET KUNTOUTUJAT	8
2.1 Nuoret yleisenä kuntoutusryhmänä.....	8
2.2 Jälkihuoltonuoret.....	12
2.3 Nuoret vapautuvat vangit	13
2.4 Nuorten osallisuutta tukevat toiminnalliset ryhmät	14
3 PÄIHDEKUNTOUTUKSEN KÄSITTEITÄ	16
3.1 Päihdekuntoutus	17
3.2 Sosiaalinen kuntoutus – merkittävä osa päihdetyötä	19
3.3 Kokemusasiantuntijuus	21
3.4 Kuntoutujan lähiomaiset	22
3.5 Matalan kynnyksen kuntoutuspalvelut ja palveluohjaus.....	23
4 SPARTAK KAJAANI RY.....	24
4.1 Toimintafilosofia.....	25
4.2 Asiakkaan kuntoutusprosessi	26
4.3 Asiakkaan osallisuuden ja lähiverkoston huomioiminen.....	28
4.4 Spartakin kuntoutustoiminnassa käytettäviä menetelmiä	29
4.5 Pajatoiminta, tutustumiskäynnit ja retket sosiaalistamisvälineinä.....	30
4.6 Moniammatillisuus ja alueellinen yhteistyö	31
5 SPARTAKIN TOIMINNAN VERTAILUA KIIPIT- JA TRIO-PROJEKTEIHIN	33
6 HAASTATTELujen TOTEUTTAMINEN	35
6.1 Teemahaastattelumenetelmän käyttö	35
6.2 Haastattelujen suorittaminen.....	36
7 HAASTATTELUaineiston KÄSITTELY JA ANALYSOINTI.....	38
7.1 Haastattelutallenteet ja niiden litterointi	39
7.2 Haastatteluaineiston analysointi teemoittain.....	40

8 TULOKSET	41
8.1 Haastateltavien Spartakin toimintoihin osallistuminen ja käyntien tavoitteet	42
8.2 Kokemusasiantuntijuus päihdetyössä	44
8.3 Onnistunutta kuntoutumista tukevat tekijät	45
8.3.1 Kiinnipitävä ja retkahduksia ehkäisevä työote.....	45
8.3.2 Jalkautuminen	47
8.3.3 Vuorovaikutus ilmapiirin luomisessa sekä vertaistuki ja yhteisöllisyys.....	48
8.4 Kokemukset viranomaispalveluista	51
8.5 Spartakin toiminnan kehittäminen	52
9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	54
9.1 Johtopäätelmät teorian ja tulosten tarkastelusta.....	54
9.2 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi	58
9.3 Ammatillinen kasvu	61
9.4 Mahdollinen jatkotutkimusaihe.....	63
LÄHTEET.....	64
LIITE 1: Teemahaastattelurunko	72
LIITE 2: Näyte värikoodien käytöstä.....	74

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme toimeksiantaja Spartak Kajaani ry on yleishyödyllinen, maakunnallinen kolmannen sektorin toimija. Spartakin toimintaan tutustuimme mielensterveys- ja päihdetyö -opintojemme aikana, jolloin suoritimme siellä kurssimme aiheen mukaiset tutustumis- ja haastattelukäynnit. Jo ensimmäisen käynnin aikana saimme sovittua tämän opinnäytetyön tekemisestä, sillä Spartakilla nähtiin hyödyllisenä selvittää heidän asiakas-kuntansa kokemukset toiminnan osalta. Vastaavanlaista haastattelututkimusta heille ei ole aiemmin tehty.

Spartakin hankevastaava Mikko Leskinen oli vierailut vuotta aiemmin koululla kertomassa sekä omasta taustaan että myös Spartakin toiminnasta sosionomi-koulutusryhmämme opiskelijoille. Opinnäytetyötä tehdessämme ja tutustuessamme häneen sekä päihdetyöntekijä Anne Mari Leinosen olimme otettuja tavasta, jolla he ottivat vastaan meidät opiskelijat sekä kertoivat yhdistyksen toiminnasta. Kaikesta kuvastui aito hyväksyntä, välittäminen ja ilo, jota myös Spartakin kuntoutustoimintaan osallistunut haasteltavamme kuvaili tuntemuksenaan ”Ihan niinku kotiin tulis”.

Spartakin toiminta on tarkoitettu kainuulaisille nuorille aikuisille. Yhdistyksen oma vahvuusalue on erilaisten laitostaustaisten, kuten jälkihuollon tai vankilasta vapautuneiden nuorten erityisnuorisotyössä. Spartakin toiminnassa nuorten kohtaaminen ja kuntoutus toteutetaan sosiaalisen- ja päihdekuntoutuksen keinoin.

Spartakin työpajat ovat nuoria osallistavaa matalan kynnyksen palveluohjausta. Nuoret otetaan mukaan mm. pajatoimintojen kehittämiseen sekä uusien hankkeiden suunnitteluun. Spartakilla nähtiin silti tärkeänä tehdä selvitys siitä, kuinka nuoret ovat kokonaisuudessaan kokeneet yhdistyksen järjestämän päihdekuntoutuksen erilaisine tukimuotoineen. Samoin kuin heidän näkemyksensä toimintojen kehittämiseksi. Spartakin toiminta oli tutkimusta aloittaessamme painottunut nuorten miesten parissa työskentelyyn, mutta jatkossa toimintaa haluttiin kohdentaa myös erikseen nuorille naisille. Osallisuutta käsittelemme työssämme myös siksi, että asiakkaiden ja läheisten mukaan ottaminen kaikessa kuntoutustyössä nähdään yleisesti tärkeäksi.

Opinnäytetyössämme esitämme aluksi teorian tiedon pohjalta käsitteitä, jotka koskevat kuntoutuksen kohteena olevia nuoria sekä päihdekuntoutusta, joka pitkälti perustuu sosiaaliseen kuntoukseen ja jossa kokemusasiantuntijuudella on suuri merkitys. Saadaksemme paremman kuvan Spartak Kajaani ry:n tekemästä kuntoutustoiminnasta vertaamme sitä Tyynelän KiipIt-projektiin sekä kansalliseen Trio-projektiin, joista molemmista on saatu kuntoutustyön onnistumisen kannalta merkityksellisiksi koettuja tietoja.

Näiden edellä mainittujen perustietojen pohjalta olemme suunnitelleet ja toteuttaneet Spartakin toimintaan osallistuneiden nuorten haastattelututkimuksen. Tarkoituksena oli osallistaa nuoret haastattelun avulla arvioimaan Spartakin kuntoutustoimintaan kuuluvien tukimuotojen vaikuttavuus. Samoin selvittää heidän näkemyksensä siitä, kuinka toimintoja tulisi kehittää tulevaisuudessa ja näin saattaa nuorten ääni kuuluville.

Opinnäytetyötämme ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Millä tavoin Spartak tukee asiakkaidensa kuntoutumista?
2. Miten asiakkaat kokevat kokemusasiantuntijoilta saadun tuen?
3. Mitä kehitettävää asiakkaat näkevät Spartakin toiminnassa?

Tutkimuskysymyksissä esitettyjä asioita olemme selvittäneet kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen keinoin kartoittamalla kuntoutusprosessin onnistumisen kannalta hyviksi koettuja tekijöitä tutkimuskirjallisuudesta sekä haastatteleamalla Spartakin asiakas-kuntaa.

Tutkimuskysymysten avulla muotoutui myös tutkimuksemme teoreettinen viitekehys. Sen mukaisesti tarkastelemme työssämme Spartakin päihdekuntoutusta erilaisine tukitoimineen sekä kuntoutustyöhön sisältyvää kokemusasiantuntijuutta. Käytetyn teorian tiedon perusteella olemme tehneet onnistuneesta päihdekuntoutuksesta alustavia päätelmiä, joiden paikkaansa pitävyyttä olemme selvittäneet haastattelujen avulla. Asiakkaiden kehitysnäkemykset Spartakin toiminnasta pohjautuvat pelkästään haastatteluista saatuihin tietoihin.

Opinnäytetyömme on osa Spartakin omaa, jatkuvaa kehitystyötä. Asiakkaiden osallisuus ja kohtaaminen ovat edelleen ajankohtaisia aiheita niin sosiaali- kuin terveystyössä.

Tässä tutkimuksessa esille onkin nostettu nuorten oikeanlaisen kohtaamisen ja osallisuuden kautta syntyvät kokemukset ja niiden merkitys asiakkaan näkökulmasta. Yksi osa nuorten osallisuutta Spartakin toiminnassa on myös heidän vapaaehtoinen osallistuminen tekemäämme haastattelututkimukseen. Näin saamme aidosti nuorten äänen kuuluville, eikä vain teoriaan pohjautuvaa kuvausta asiasta.

2 NUORET KUNTOUTUJAT

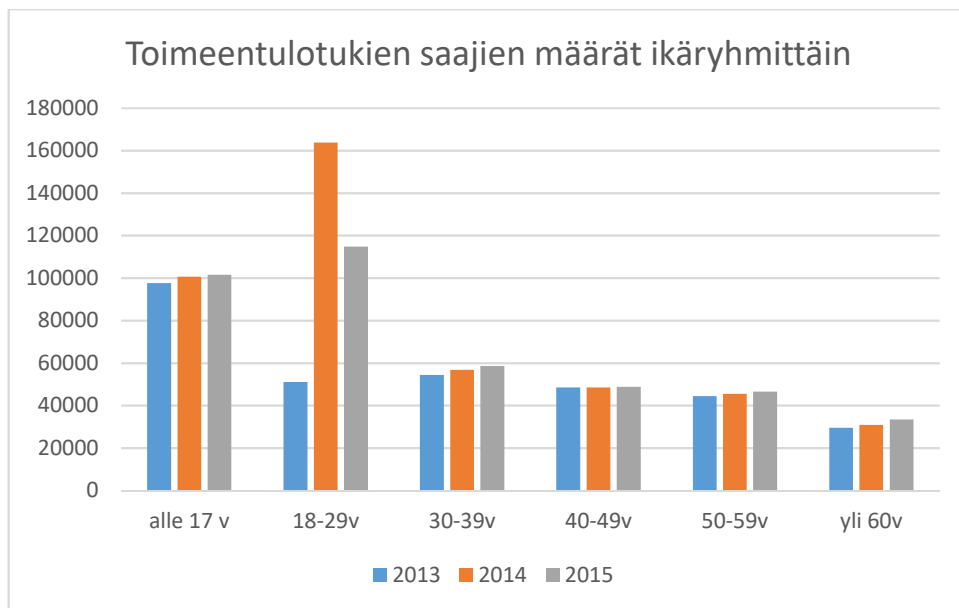
Tässä työssä käytämme yleiskäsitettä nuoret puhuttaessa Spartakin kuntoutustoimintaan kuuluvista sekä haastatteluun osallistuneista henkilöistä. Yleiskäsitteen lisäksi tarkastelemme tätä kuntoutustyön kohderyhmää täsmentäviä käsitteitä, kuten jälkihuoltonuoret ja vapautuvat vangit, jotka kuuluvat myös työelämän yhteistyökumppanimme Spartak Kajaani ry:n erityisnuorisotyön piiriin.

Nuoret, samoin kuin muutkin asiakasryhmät tulisi osallistaa kaikessa heitä koskevassa toiminnassa. Nuorten kasvun kohdalla osallisuus on merkityksellistä myös siksi, että heillä on usein puutteita tällä saralla, samoin kuin kuulluksi tulemisessa. Tämän vuoksi osalla nuorista onkin tavallisesta suurempi vaara syrjäytyä myös yhteiskunnallisesti. Syrjäytymisriskiä voi kasvattaa myös päihteiden käyttö, jota tarkastelemme kainuulaisten nuorten osalta tilastojen avulla.

2.1 Nuoret yleisenä kuntoutusryhmänä

Lainsäädännössä sekä tutkimuksissa ja tilastoissa esiintyy erilaisia ikämääriä käsitteelle nuori. Nuorisolaki määrittelee nuoriksi kaikki alle 29-vuotiaat henkilöt, kun taas eri tutkimuodoissa nuoreksi voidaan nimetä kaikki alle 40-vuotiaat jne. (Suomen Nuorisoyhteistyö - Allianssi ry. 2016, 8, 9.) Tässä työssä tarkoitamme nuorista puhuttaessa iältään 18–34-vuotiaita henkilöitä, jotka Spartak on määritellyt toimintansa kohderyhmäksi.

Nuoret aikuiset ovat Suomen suurin perusturvaa saava ryhmä (ks. Kuvio 1) ja yhä useamman nuoren toimeentulotuen saanti on pitkäaikaista. On kuitenkin vaikeaa määrittellä, kuinka paljon sosiaalista kuntoutusta tarvitsevia nuoria on. Kun otetaan huomioon pitkäaikaistyöttömät, työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jääneet, voidaan puhua kymmenistä tuhansista kuntoutuksen tarpeessa olevista nuorista. Sosiaalisen kuntoutuksen keskeisin kohderyhmä ovat nuoret, joilla on useita vakavia elämänhallinnan ongelmia. Kolmannella sektorilla on suuri rooli heidän kuntoutuksen järjestäjänä. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 2, 42, 54.)

KUVIO 1. Toimeentulotukien saajien määrät ikäryhmittäin (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2016).

Uusi sosiaalihuoltolaki (L 1301/2014) sisältää nuorisopalvelutakuun, jolla pyritään taavoittamaan myös vaikeimmassa asemassa olevat nuoret. Nuorisopalvelutakuu tarkoittaa tehokasta ns. yhden pysäkin työskentelymallia, jossa nuorta tuetaan loppuun asti. Tukimuotona nuorille toimii sosiaalinen kuntoutus, johon kuuluvat palvelutarpeen selvittäminen, oma ohjaaja, tarvittavat terveys-, päihde- ja mielenterveyspalvelut, tuki nuoren sosiaalisen vahvistumisen sekä koulutus- ja työelämävalmiuksien edistämiseksi. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 46.)

Sosiaalihuoltolaissa on myös määritelty tuen tarve syrjäytymisen torjumiseksi sekä osallisuuden edistämiseksi. Viimeksi mainitulla on keskeinen merkitys syrjäytymisen torjumisessa. Syrjäytymiskehitystä edistäviä riskitekijöitä voivat olla päihdeiden käytön aiheuttama toimintakyvyn heikkeneminen, työttömyys tai vankilasta vapautuminen. Nuorten kohdalla lisäksi tavoitteena on vähentää lastensuojelun asiakkuuksia ja varmistaa, että nuorella on mahdollisuus riittävään tukeen myös ilman jälkihuollon asiakkuutta. Toiminta toteutetaan yhteistyössä nuorisotoimen, terveystoimen, opetustoimen, työ- ja elinkeinohallinnon sekä järjestöjen ja muiden toimijoiden kuten kolmannen sektorin kanssa. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014, 41, 46.)

Nuoret voivat kärsiä monista hyvinvointia heikentävistä kokemuksista. Heillä voi olla kokemuksia mm. koulukiusaamisesta, oppimisvaikeuksista, avun ja tuen puutteesta, yksinäisyydestä sekä mielenterveyden ongelmista. Ulkopuolisuuden ja huonommuuden tunne vahvistavat nuoren arkuutta ja epäluuloisuutta. Tästä syystä nuorille pitäisi tarjota vaihtoehtoisia tapoja ja toimintaympäristöjä, joissa heidän elinpiirinsä voisi avartua. (Kivirinta 2015, 21.) Nuorille tarjottavilla palveluilla pyritäänkin tähtäämään nuoren itsetuottamuksen kasvattamiseen, voimaannuttamiseen ja vahvistamiseen. Erittäin tärkeää näiden tekijöiden edistäminen on sosiaalisen kuntoutuksen ja työelämäosallisuutta tukevan toiminnan palveluissa. Usein myös arjen taitojen ja elämänhallinnan kohentaminen on tärkeää. Monella syrjäytyneellä ja päihde- ja terveysongelmista kärsivällä on puutteita näillä elämäntilanteilla. (Kesä ym. 2013, 45.)

Kuntien päättäjillä on mahdollisuus seurata ja arvioida Sotkanetin tilastopalvelusta löytyvien päihdeavainindikaattoreiden perusteella, mihin suuntaan kuntalaisten terveys ja hyvinvointi kehittyvät. Samoin mihin voimavaroja kannattaa jatkossa suunnata. (Sotkanet. Kunnan päihdeindikaattorit i.a.) Myös me etsimme Sotkanetistä omaa kohderyhmäämme koskevat ja siten päihdekuntoutuksen taustoja kuvaavia alueellisia tilastotietoja. Taulukossa 2 esitetään Kajaanin seutukuntien tiedot verrattuna koko Suomen vastaaviin tietoihin päihdeavainindikaattoreiden ja niiden taustatekijöiden avulla vuosilta 2013–2015. Tätä uudempia tietoja ei ole saatavilla. Valitettavasti Kainuun kohdalta huume-kuolleisuudesta ei ole tietoja kyseenomaiselta ajanjaksolta, eikä suomalaisille nuorille tehty kyselyjä päihdeiden käytöstä vuonna 2014 lainkaan. Lisäksi Kainuun kohdalta puuttuvat tiedot myös vuodelta 2015.

Kainuun tiedot nuorista, jotka ovat ilmoittaneet olevansa ”tosi humalassa” vähintään kerran kuukaudessa ovat myös kansallista keskiarvoa suuremmat. Sen sijaan laittomia huumeita nuoret ovat kokeilleet Kainuussa vähemmän. Päihdehuollon avopalveluiden asiakkaiden määrät ovat olleet vuonna 2013 samaa luokkaa kuin vastaavat koko Suomessa, mutta vuonna 2014 suunnan kääntyessä laskuun muualla, on Kajaanin seudun kehitys ollut päinvastainen.

Taulukossa esitetyissä luvuissa ei muutoin ole kovin suuria eroja, mutta päihdehuollon kustannukset asukasta kohden olivat Kajaanin seutukunnissa vuosina 2013 ja 2014 vain noin puolet siitä, mitä ne ovat keskimäärin muualla Suomessa. Vuonna 2015 kustannukset kasvoivat kuitenkin 21,6 %:n, joka on $\frac{3}{5}$ muun Suomen kustannuksista asukasta kohden laskettuna. Huomioitavaa on myös se, että muualla Suomessa kasvu tälläkin saralla oli vähäisempää verrattuna Kajaanin seutukuntiin. Kustannuseroihin voi mielestämme olla monia syitä, kuten ettei Kainuussa ole riittävästi tarjolla päihdepalveluja, tai että merkittävän osan päihdetyöstä suorittavat yhdistykset, jotka tekevät sen osittain ilmaiseksi, vapaaehtoistyöntekijöitä hyödyntäen.

TAULUKKO 1. Kajaanin seudun kuntien päihdeavainindikaatit vuosina 2013–2015 (Sotkanet 2017.)

Kajaanin seudun kuntien päihdeavainindikaatit	Vertailualue	2013	2014	2015
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	12		9,9
	Kajaanin seutukunta	13,5		
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Koko maa	8,8		8,4
	Kajaanin seutukunta	7,2		
Päihdehuollon avopalveluissa asiakkaita / 1 000 asukasta	Koko maa	8,8	8,5	8,4
	Kajaanin seutukunta	8,7	9,1	9,8
Päihdehuollon erityispalveluiden nettokäyttökustannukset, euroa / asukas	Koko maa	34,8	35,2	36
	Kajaanin seutukunta	17,8	18,1	21,6
Alkoholi- ja huumekuolleisuus 15–34-vuotiailla / 100 000 vastaavan ikäisistä	Koko maa	9,4	8,9	7,1
	Kajaanin seutukunta			

2.2 Jälkihuoltonuoret

Lastensuojelun asiakkuus koskee lapsia ja nuoria aina 18 ikävuoteen saakka. Tämän jälkeen nuoren kasvun tukemiseen voidaan käyttää jälkihuollon tukitoimia. Lastensuojelulain 75 § (L 417/2007) mukaan lapsilla ja nuorilla on oikeus jälkihuoltoon sijaishuollon päättymisen tai avohuollon tukitoimena tehdyn sijoituksen päättymisen jälkeen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit 2015.)

Jälkihuolto on vapaaehtoinen tukimuoto, jonka kunta järjestää nuorelle, mikäli nuori sitä haluaa. Jälkihuolto yleensä alkaa, kun nuori täyttää 18 vuotta ja se päättyy, kunnes hän täyttää 21 vuotta. Kivistön (2006, 22) mukaan jälkihuollon tarkoituksena on varmistaa, että huostassa olleen lapsen hyväksi tehty työ ei mene hukkaan ja että nuori itsenäistyy pärjääväksi aikuiseksi. Lastensuojelulaissa ei suoraan kerrota, mitä jälkihuolto on, vaan se jää kuntien sosiaaliviranomaisten harkinnan varaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä tekee jälkihuoltosuunnitelman, johon kirjataan tarkoitus ja tavoitteet. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit 2015.) Näitä tavoitteita voivat olla itsenäistymiseen liittyvien asioiden lisäksi myös nuoren kuntoutukseen liittyvät asiat sekä työkokeilun tai koulutuspaikan suunnittelu ja etsiminen. Tämän mukaisesti esimerkiksi kajaanilainen jälkihuoltonuori, jolla ei ole koulutuspaikkaa ohjataan sosiaalityöntekijän toimesta TE-palveluihin, josta hänet voidaan edelleen ohjata työkokeiluun. Kivistön työkokemuksen perusteella jälkihuollossa työtä tehdäänkin pitkälti nuoren tarpeista lähtien. Saadessaan apua ja tukea elämän eri vaiheisiin, vaikuttaa se positiivisesti nuorten motivaatioon käsitellä omia ongelmiaan. (Kivistö 2006, 23.)

Jälkihuoltoon siirtyvät nuoret tarvitsevat monenlaisia tukimuotoja siirtymävaiheessa aikuisuuteen. Kansainvälisten tutkimusten mukaan apua tarvitaan erityisesti asumisessa, arkielämän taidoissa, identiteetin rakentamisessa, koulutuksen hankkimisessa jne. Nuoret tarvitsevat luottamuksellisen suhteen aikuiseseen, aikaa sekä heille omistautunutta työotetta. Samoin näkemystä siitä, etteivät heidän aikaisemmat kokemukset ole esteenä heidän paremmalle tulevaisuudelle. (Reid 2007, 33, 34, 36, 39.) Jälkihuoltonuorten sosiaaliset ongelmat liittyvät aiempien tutkimusten sekä Eriksonin ja Karppisen (2016, 99) oman tutkimuksen mukaan alkoholin ja/tai huumeiden käyttöön.

2.3 Nuoret vapautuvat vangit

Vankeuslain (767/2005) nojalla tehdyn asetuksen 548/2015 mukaan jokaiselle vangille tulisi tehdä rangaistusajan suunnitelma, joka sisältää myös vapauttamissuunnitelman. Suunnitelma tehdään hyvissä ajoin ennen vangin vapautumista yhteistyössä vangin sekä sosiaalityöntekijän tai sosiaalihoajaan kanssa. Suunnitelmassa tulisi arvioida ainakin palveluiden tarve ja vangin vahvuudet sekä riskitekijät vankilan ulkopuolella odottavassa elämässä.

Noin 3–6 kuukautta ennen vapautumista ja vangin suostumuksella, vankila järjestää vapautteen liittyvissä asioissa tarpeellisen yhteistyön vangin asuinkunnan sosiaali-, terveys-, asunto- ja työvoimaviranomaisten sekä tarvittaessa kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Samoin kuin muillekin kuntalaisille, kuntien vastuulle kuuluu järjestää vapautuville vangeille sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja huomioiden heidän erityistarpeet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 34, 35.) Anias ja Kanto (2013, 13,14) toteavat kuitenkin, että vaikka sosiaalitoimi on vastuussa palveluiden järjestämisestä, ei Suomessa ole valtiollista tai kunnallista erityisjärjestelmää, joka huolehtisi vapautuvien vankien jälkihuollosta. Tällöin kolmannen sektorin rooli avunantajana korostuu. Näin on käytännössä myös päihdekuntoutuksen kohdalla, jossa A-klinikan ohella kolmas sektori osallistuu kokonaisvaltaiseen kuntoutustyöhön.

Watsonin (2004) mukaan eri tutkimukset ovat yli 20 vuoden ajalta pystyneet osoittamaan nuorten päihteiden käytöllä sekä rikollisuudella olevan vahvan korrelaation. Nuorten päihteiden käyttöön tulisikin pyrkiä vaikuttamaan jo varhaisessa vaiheessa mm. interventioiden avulla. Watsonin mukaan nuorten päihdehoitomenetelmät voidaan jakaa neljään pääryhmään: 12 portaan ohjelmaan, kognitiivisiin käyttäytymismenetelmiin, perheterapioihin ja terapeuttisiin yhteisöhoitoihin. Nämä hoitomenetelmät on myös havaittu kustannustehokkaiksi. National Institute of Drug Abuse eli NIDA:n (1999) tutkimusten mukaan hoidon tulisi kestää vähintään kolme kuukautta, jotta se olisi myös vaikutuksiltaan tehokas. Liian usein nämä hoidot kuitenkin päättyvät, esimerkiksi nuoren päästessä koevapautteen vankilasta. (Watson 2004, 211, 213, 214.)

Selvitimme opinnäytetyötämme varten tilastotietoja nuorten yhdyskuntapalvelusta suorittavien vankien ja ehdonalaisten vapautteen päästettyjen valvottavien vankien osalta.

Rikosseuraamuslaitoksen (Rise) tilastoissa (Taulukko 1.) esiintyvät Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimiston luvut sisältävät myös tiedot kainuulaisista vapautuneista vangeista. Mikko Leskisen (henkilökohtainen tiedoksiäntö 25.9.2017) arvion mukaan nuoria, kainuulaisia vapautuvia vankeja on vuositasolla noin 10–12 henkilöä.

TAULUKKO 2. Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimiston piiriin kuuluvat vapautuvat vangit 2015–2017 (Rise, Rikosseuraamuslaitos 2015, 47,52; 2016, 47, 52; 2017, 45, 50).

Kuopion yhdyskuntaseuraamustoimiston piiriin kuuluvat vapautuvat vangit	Vertailualue	2015	2016	2017
Yhdyskuntapalvelua suorittavat vangit ikäryhmässä 18–29-vuotiaat	Koko maa	395	347	391
	Kuopion toimisto	33	29	40
Ehdonalaiseen vapauteen päästetyt, vangit ikäryhmässä 18–29-vuotiaat	Koko maa	372	417	355
	Kuopion toimisto	17	18	19

2.4 Nuorten osallisuutta tukevat toiminnalliset ryhmät

”Osallisuus tarkoittaa sitä, että ihminen kokee olevansa merkityksellinen ja kuuluvansa johonkin yhteisöön sekä voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä sekä yhteisiin asioihin. Palvelujärjestelmän osalta osallisuus voidaan käsittää asiakasosallisuutena sekä siten, että ihminen tekee itse elämäänsä koskevat päätökset.” (Kainulainen, Paananen, Kuvaja-Köllner, Pulliainen & Sauvola, 2016.) Nuorisotyön perusidea onkin edistää toimintaa, joka lähtee nuorten omista kiinnostuksen kohteista sekä perustuu heidän omaan aktiivisuuteensa. Toimintaa ohjaavilla aikuisilla ja heidän asenteillaan on merkittävä rooli, samoin siinä kuinka nuorille annetaan mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. (Vesikansa 2002, 27.)

Nuorten osallisuus lähiyhteisöjen ja koko yhteiskunnan tasolla on monella tavalla ajankohtaista. Osallisuuden oppimisen ja vahvistamisen välineeksi on lähdetty luomaan erilaisia uusia toimintamalleja ja -tapoja nuorten toiveista ja tarpeista käsin. Nuorille tulisi antaa tilaa osallistua sekä päätöksentekoon että myös niiden valmisteluihin. (Viitanen & Majoinen 2002, 3.) Tällaisen yhdessä tehdyn tasa-arvoisen kehittämisen ja suunnittelutyön näkevät myös Palsanen ja Kääriäinen (2015) tärkeänä. Heidän mukaansa sillä on

nuoria voimaannuttava vaikutus, jopa niin, että nuoret kokevat oman kykynsä toimia myös yhteiskunnassa sen vuoksi paremmin. Myönteinen vaikutus heijastui heidän mukaansa myös myöhemmin näiden nuorten työllistymisessä sekä koulutuksen pariin siirtymisessä.

Nuoret näkevät tärkeäksi yksilöllisyyden omassa elämässään, mutta toisaalta heillä on myös kaipuu yhteisöllisyyteen. (Viitanen & Majoinen 2002, 3.) Heille suunnatuissa toiminnoissa tulisi yksilöllisesti huomioida nuoren tarpeet osallisuuden vahvistamisessa, tarjoamalla erilaisia tukitoimia osallisuuden toteuttamiseksi. Käytännössä osallisuuden rakentaminen lähtee arjen toimintatilanteista ja vuorovaikutuksesta. Toiminnoissa ensiarvoista onkin työntekijän ja nuoren aito dialoginen vuorovaikutus. Samoin osallisuuden vahvistamisessa myönteiset kokemukset perheessä, koulussa ja muiden nuorten parissa ovat merkittäviä. Hyviä sosiaalisia harjoittelupaikkoja nuorille on monia, kuten nuorisotalot sekä toiminnalliset ryhmät. Näissä paikoissa he voivat harjoitella osallistumiseen tarvittavia taitoja ja valmiuksia ja näin luoda edellytykset aktiivisille ja myönteisille osallisuuden kokemuksille. (Vesikansa 2002, 21, 22.)

Toiminnalliset ryhmät on havaittu hyviksi kaikkien asiakasryhmien kohdalla. Toimintaan osallistuvalla nuorella voi olla taustalla yksinäisyyttä ja eristäytyneisyyttä, tai hänellä voi laitostaustan vuoksi olla tarve uudelleen jäsentää arkeaan ja laajentaa sosiaalista verkostoaan. Lisäksi toiminta voi olla suunnattu ilman opiskelu- tai työpaikkaa oleville nuorille, jolloin tavoitteena voi olla osallisuuden lisääminen sekä nuorten omien jatkopolkujen löytäminen esimerkiksi työkokeilun avulla. Asiakkaita toiminnallisiin ryhmiin ohjaavat sosiaali- ja terveysalan työntekijät, sekä TE-palvelut, tai he voivat itse hakeutua toiminnan pariin. Kynnys ryhmään osallistumisesta voi olla korkea. Toiminnallisuus yleensä helpottaa ryhmään liittymistä, sillä ihmisten voi olla luontevampaa tehdä asioita yhdessä toisten kanssa, kuin vain keskustella erilaisista asioista. (Tanskanen 2015, 105, 109.)

Nuorille suunnatut ryhmät antavat mahdollisuuden korjata kolhiintunutta identiteettiä. Ryhmässä nuoret voivat peilata itseään toisiin samassa elämäntilanteessa oleviin, mikä vaikuttaa henkilön minäkuvaan. Työttömänä kotiin eristäytyminen kapeuttaa merkittävästi nuoren sosiaalisia suhteita. Nuoren fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen toimintaky-

vyn vahvistaminen tukee puolestaan kokonaisvaltaista kuntoutumista. Matalan kynnyksen toiminta onkin toimeentuloisuuden jälkeen toivoa tuova mahdollisuus, jolla voi vahvistaa heidän toimijuuttaan. (Kivirinta 2015, 68, 72, 75, 88.)

Hannukalan ja Erkon (2013, 125) mukaan nuori tarvitsee lähelleen turvallisia ja luotettavia aikuisia, jotka ovat tarpeen tullen saatavilla. Tällainen turvaverkko turvaa ja vahvistaa nuoren mielenterveyttä. He näkevät juuri aikuisilta saadun myönteisen palautteen ja kannustuksen vahvistavan nuoren itsetuntoa ja mielenterveyttä. Työntekijän rohkeus kyseillä asioista ja nuoren jaksamista on nuorelle tärkeä kokemus. Aikuisen osoittaessa kiinnostusta tai antaessa kannustavaa palautetta nuorelle syntyy tunne, että hän on arvokas. Arvostava kohtaaminen sekä toimintapaikan avoimeksi koettu ilmapiiri vahvistavat myös nuoren luottamusta itseään kohtaan. Saatu arvostus heijastuu myös arvostuksena paikan toimintaa kohtaan sekä siinä toimiviin auttamistahoihin. (Kivirinta 2015, 88.)

3 PÄIHDEKUNTOUTUKSEN KÄSITTEITÄ

Kuntoutus voidaan jakaa perinteisesti neljään eri osa-alueeseen: lääkinnälliseen, sosiaaliseen, kasvatukselliseen sekä ammatilliseen kuntoutukseen (Somerkivi & Kauramäki 2012, 126). Onnistunut päihdekuntoutus muodostuu monesta eri osatekijästä. Päihdekuntoutuksessa lähiomaisten mukaan ottaminen on havaittu tärkeäksi samoin kuin kokemusasiantuntijoiden käyttäminen. Nuorten saavutettavuuden kannalta erityisesti matalan kynnyksen toimintapaikat on todettu hyviksi. Tärkeimmäksi tekijäksi näyttäytyisi tutkimuskirjallisuuden mukaan kuitenkin sosiaalisuus, sillä ihmisten välisellä vuorovaikutuksella on vahva osuus kuntoutusprosessin eri vaiheissa sekä päihdekuntoutuksen toimintamuodoissa. Sosiaalinen ulottuvuus on Somerkiven ja Kauramäen mukaan kaiken kuntoutumisen perustekijä (Somerkivi & Kauramäki 2012, 126).

3.1 Päihdekuntoutus

Päihdekuntoutusta koskevan Päihdehuoltolain (L 41/1986) tavoitteena on ehkäistä ja vähentää päihteiden ongelmakäyttöä, siihen liittyviä sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja sekä edistää päihteiden ongelmakäyttäjän ja hänen läheistensä toimintakykyä ja turvallisuutta. Laki myös velvoittaa kuntia järjestämään päihdehuollon sisällöltään ja laajuudeltaan kunnassa esiintyvien tarpeiden mukaisiksi. Näitä palveluja koskevat Päihdehuoltolain lisäksi Sosiaalihuoltolaki (L 1301/2014) ja Lastensuojelulaki (L 417/2007).

Sosiaalisella kuntoutuksella on vahva osuus päihdehoidossa. Päihdehoito ei siis ole medicalisoitunut toisin kuin monet muut hoidot, vaan sosiaalityön ja muun sosiaalisen kuntoutukseen tähtäävä toiminta on edelleen keskeistä. Käsitteenä kuntoutus on laaja-alaisempi kuin hoito, sillä kuntoutukseen kuuluu hoidon lisäksi myös muu yhteisöllinen ja sosiaalinen tuki. (Lahti & Pienimäki 2004,138.)

Päihdekuntoutuksessa kuntoutujan tavoitteet tulisi asettaa realistiselle tasolle ja ne tulisi olla myös selkeästi määriteltyjä, jotta asiakkaan olisi helppo sitoutua niihin. Hyvässä hoitotavoitteessa huomioidaan myös päihdekäyttäjän kulloinkin muutosvaihe. Näiden tekijöiden lisäksi tulisi myös osata ajoittaa interventiot sopiviin kohtiin. Tavoitteita samoin kuin suunnitelman toimivuutta tulee toistuvasti arvioida. Muutosvaihemallin mukaisesti suunnitellussa työskentelyssä motivoivaa haastattelua käytetään erityisesti pohdintavaiheessa ja kognitiivista käyttäytymisterapiaa ja muita terapiamuotoja vasta toimintavaiheessa, kun henkilön ambivalenssi muutoksen suhteen on vähäisempää. (Mäkelä 2015.)

Päihdekuntoutuksessa käytetään tavallisesti ryhmäinterventioita. Ryhmät luovat hyvän mahdollisuuden kokeilla ja oppia uusia sosiaalisia taitoja. Ryhmiä voivat vetää niin ammattilaiset kuin vertaisohjaajat. (Lahti & Pienimäki 2004, 145.) Kuntoutustyössä työntekijä on osa kuntoutujan sosiaalista verkostoa. Heidän välisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys siinä, miten asiakas sitoutuu päihdeettömyyteen. Siksi päihdetyössä samoin kuin sitä ehkäisevässä työssä työntekijältä edellytetään hyviä vuorovaikutustaitoja ja empaattista suhtautumista sekä asiakkaan kunnioittamista, jotta työskentelysuhteesta tulisi toimiva ja tuloksellinen. Päihdetyön luonteesta johtuen työntekijän tulee sietää siihen sisältyvä epävarmuus sekä erilaiset näkökulmat asiaan. Jyrkkä “suoraan sanominen” ja muu kiistely asiakkaan mielipiteiden kanssa johtaa yleensä hoitosuhteen katkeamiseen tai

ainakin huonompaan hoitotulokseen. (Mäkelä 2015; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 33.)

Aikuisten ja nuorten päihdekuntoutuksessa tavoitteet ovat samat. Toimintojen sisällöt voivat kuitenkin vaihdella kohderyhmän mukaan kuntoutujien yksilölliset tarpeet huomioiden. Joidenkin tutkimusten mukaan työntekijän vuorovaikutustaidot vaikuttavat hoidon lopputulokseen enemmän kuin käytetyt työmenetelmät (Tainio & Jauhiainen 2016, 158). Hyvään lopputulokseen vaikuttivat Millerin (1993) tutkimuksessa asiakaskeskeinen ja motivoiva työskentelytapa. Suomessa motivoivaa työtapaa ilmoitti käyttävänsä noin 57 % päihdehoitoyksiköistä. (Lahti & Pienimäki 2004, 139, 140.) Mäkelä (2015) toteaa, että toimintoja kuitenkin ohjaavat erilaiset teoreettiset viitekehykset, joista kukin työntekijä yleensä muokkaa itselleen ja asiakkaalleen sopivan yhdistelmämallin. Siten työmenetelmän keskeisin taustateoria voi näkyä sen nimessä, kuten motivoiva haastattelu, kognitiivinen käyttäytymisterapia, ratkaisukeskeinen terapia tai kahdentoista askeleen hoitomalli. Monia menetelmiä, joita käytetään päihdeettömyyden edistämiseen sekä päihdehaittojen vähentämiseen voidaan käyttää myös ehkäisevässä työssä, jolloin niitä voidaan yhdistellä sekä kohdentaa eri tavoin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012, 11).

Miller ja Wilbourne (2002) totesivat tutkimuksessaan sosiaalisten taitojen harjoittelun (esimerkiksi ryhmässä toimiminen) olevan tehokkaimpia päihdekuntoutuksen hoitomuotoja. Myös Suomessa se on yksi käytetyimmistä menetelmistä, sillä selvityksen mukaan noin 70 % päihdehoidon toimijoista harjaannuttaa asiakkaidensa sosiaalisia taitoja. (Lahti & Pienimäki 2004, 142.) Samoin Mäkelä (2015) korostaa kuntoutuksen perustana olevan keskustelun tai yhdessä tekemisen avulla tapahtuvan vuorovaikutuksen, jota tarvittaessa täydennetään esimerkiksi lääkehoidolla.

Haastatteluissamme nousi päihdekuntoutuksen lääkinnällinen osuus merkittäväksi, sillä suurin osa Spartakilla käyvistä nuorista on A-klinikan asiakkaita. Antabushoidon lisäksi nuoret kävivät A-klinikalla mm. korttiseurannan ja korvaushoidon vuoksi.

Vieroitushoitovaiheen jälkeen alkoholiriippuvuuden hoitoa tuetaan usein lääkehoidolla. Psykososiaaliset hoitomuodot ovat ensisijaisia, mutta hoitotulosta voidaan parantaa arvi-

olla 25–50 % lääkehoidolla. (Niemelä 2015). Yleensä nämä hoidot toteutetaan A-klinikalla, johon nuorelle on nimetty oma työntekijä. Nuoren halutessa työntekijä osallistuu hänen kanssaan hoitokokouksiin ja eri yhteistyöryhmien palaveriin.

Psykososiaalisten hoito- ja kuntoutusmuotojen tukena alkoholiriippuvuuden hoidossa voidaan käyttää tavoitteen mukaista lääkehoitoa. Täysraittiutta tavoitellessa merkittävä osa alkoholiriippuvaisista hyötyy valvotusta disulfiraamihoidosta. Disulfiraami (kauppanimeltään Antabus – Suomen yleisimmin käytetty lääke alkoholismien hoidossa) nostaa alkoholin kanssa samanaikaisesti nautittuna elimistön asetaldehydipitoisuuksia, mikä aiheuttaa muun muassa pahoinvointia. (Seppä, Alho & Kiiänmaa 2010; Surakka 2011.) Samoin huumeiden käyttäjälle tehokas lääkkeetön, psykososiaalinen hoito ei ole riittävää lopettamaan opioidien väärinkäyttöä, vaan tueksi tarvitaan korvaushoitoa. (Huumeongelman hoito. Käypä hoito-suositus 2006.)

Tavoitteena lääkitykselle on normalisoida huumeikäytön jäljiltä häiriytynyt aivotoiminta niin, että henkilö voi keskittyä, esimerkiksi ihmissuhteisiin ja töihin liittyvien asioiden hoitamiseen. Näin tarve huumeiden käytölle jää pois. Useiden tutkimusten mukaan korvaus- ja ylläpitohoito on tuloksellista: huumeiden käyttö vähenee tai jää kokonaan pois, rikollisuus vähenee, elämänlaatu ja henkilön sosiaalinen tilanne paranevat ja muiden hoitokeinojen hyödyntäminen tulee paremmin mahdolliseksi. (Simojoki 2010.)

3.2 Sosiaalinen kuntoutus – merkittävä osa päihdetyötä

Sosiaalinen ulottuvuus on Somerkiven ja Kauramäen (2012, 126) mukaan kaiken kuntoutumisen perustekijä. Päihdetyössä se näyttäisi käytetyn tutkimuskirjallisuuden mukaan muodostuvan jopa tärkeimmäksi tekijäksi, sillä onhan ihmisten välisellä vuorovaikutuksella vahva osuus kuntoutusprosessin eri vaiheissa sekä toimintamuodoissa.

Sosiaalinen kuntoutus on määritelty Sosiaalihuoltolain (L 1301/2014) pykälässä 17 siten, että se on sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Lain mukaan siihen kuuluvat

- sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Lisäksi laissa (L 1301/2014) mainitaan, että nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Kuntien sosiaalihuolloilla on kuntoutusvastuu, jonka perusteella tuetaan henkilöitä, joilla on turvattomuutta tai toimintakyvyn ongelmia, kuten päihdeongelmaisilla. Näitä ongelmia pyritään vähentämään tai kokonaan poistamaan sosiaalisella kuntoutuksella, päihdehuollon kuntouttavalla toiminnalla, elintapoihin ja elinoloihin vaikuttamalla jne. (Kuntoutusportti 2016. Kuntoutus. Lainsäädäntö. Kunnat)

Ihmisten välisellä vuorovaikutuksella on vahva osuus kuntoutusprosessin eri vaiheissa, samoin päihdekuntoutuksen toimintamuodoissa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa keskitytään kokonaisvaltaisesti ihmisen hyvinvoinnin ja elämänhallinnan parantamiseen. Toiminnan keskiössä ovat normaalit arkielämän selviytymiseen liittyvät seikat, kuten asuminen, opiskelu ja sosiaaliset suhteet, joita erilaisin sosiaalisen kuntoutuksen toimin pyritään tukemaan. Sosiaalinen kuntoutus on osa monialaista kuntoutusjärjestelmää ja se tulisi toteuttaa yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Tavoitteena voi olla päihteetön arjen hallinta, jolloin päihdeongelmaiselle tarjotaan tukea ryhmässä toimimiseen, toiminnallisiin ryhmiin tai työtoimintaan osallistumiseen, vertaistukeen, virastoissa asioimiseen sekä työ- ja opiskelumahdollisuuksien selvittämiseen. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 190–191; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan myös yhteiskunnallista osallisuutta vahvistamalla kuntoutuvan henkilön itsenäistä suoriutumista, sosiaalista toimintakykyä sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Näihin tavoitteisiin päästään mm. luomalla edellytyksiä osallistumiseen sekä tukemalla sosiaalisten verkostojen toimivuutta. (Järvikoski 2014, 47.)

Monet sosiaalialan ohjaustyön lähestymistavoista pohjautuvat alun perin psykoterapia-työn malleihin. Vaikka ohjaustyössä ei usein suoranaisesti käytetä terapiaa, on Sayedin (2015, 10) mukaan lähestymistapojen laajentunut soveltaminen erilaisissa psykososiaalisen työn toimintaympäristöissä johtanut käytännön ohjaustyön edelleen kehittämiseen. Psykososiaalisia hoitomuotoja ovat elämäntaitojen ja sosiaalisten taitojen harjoittelu, kognitiiviset kuntoutusohjelmat sekä keskusteluun perustuvat vertaistukiryhmät ja erilaiset interventiomuodot. Niiden tavoitteena on parantaa asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä, elämänlaatua sekä mahdollistaa uusien taitojen oppiminen ja toimivien ihmissuhteiden ylläpitäminen. (Mielenterveystalo i.a. Hoitomuotoja. Psykososiaaliset hoidot) Sosiaalisessa kuntoutustyössä käytettäviksi välineiksi Sosiaali- ja terveysministeriö (i.a. Sosiaalityö) nimeää psykososiaalisen tuen lisäksi myös lähityön, joka ministeriön mukaan käsittää kotikäynnit, mukana kulkemisen sekä kasvatuksellisen tuen omien asioiden hoitamiseen. Tässä opinnäytetyössä käytämme lähityöstä jatkossa sosiaalialalla yleisemmin käytettyä ilmaisua jalkautuminen.

3.3 Kokemusasiantuntijuus

Kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on omakohtaista kokemusta mielen-terveys- ja/tai päihdeongelmasta (Sosiaali- ja terveysministeriö 2009, 20). Laissa 559/1994 mainittu salassapito ja vaitiolovelvollisuus koskevat kokemusasiantuntijoiden tehtäviä ja niissä saatuja tietoja. Valviran (2008) mukaan vaitiolovelvollisuus koskee yleisesti myös viranomaisten toimeksiannosta toimivia tai toimeksiantotehtävää hoitavan palveluksessa olevia henkilöitä. Edellä mainittu ei kuitenkaan koske tapauksia, joissa kyse on alaikäisen lapsen edun vaarantumisesta. Tällöin Lastensuojelulakia tulee noudattaa ensisijaisesti.

Culbrethin ja Bordersin mukaan päihdekuntoutuksessa on pitkäaikainen näkemys siitä, että päihdepuolen asiakkaat kuuntelevat paremmin ohjaajia, jotka itse ovat toipuneet päihhteistä. Aiken, LoSciuto, Ausetts ja Brown tutkivat vuonna 1984 eroja päihhteiden käytöstä toipumiskokemusten omaavia, sekä ilman omakohtaista kokemusta olevia ohjaajia ja huomasivat heidän työtavoissaan eroja. Päihhteiden käytöstä toipuneet ohjaajat käyttivät useammin yhteisökasvatukseen kuuluvia menetelmiä ja asiakkaan sosiaalistamista mm. tekemällä työtään työpaikan ulkopuolella. Asiakassuhteisiin näytti myös vaikuttavan

työntekijän ikä, sillä yleensä päihdetaustan omaavat olivat hieman vanhempia kuin kollegansa. Tähän syynä pidettiin sitä, että toipuminen päihteistä kestää vähintään kaksi vuotta, ja että nämä henkilöt olivat usein myös alanvaihtajia. (Culbreth & Borders 1999, 330–331.) Suomessa alalla työskenteleviä tai siellä avustavia omakohtaisen kokemuksen omaavia henkilöitä kutsutaan yleisesti kokemusasiantuntijoiksi.

Kokemusasiantuntijoita käytetään niin kolmannella sektorilla kuin myös julkisissa palveluissa. Kuntoutuspalveluissa vertaistuellla ja -ohjaajuudella sekä kokemustiedolla on ollut merkittävä asema. Näitä järjestötyössä kehittyneitä käytäntöjä on hyödynnetty päihde- ja mielenterveyspalveluissa, joissa on käytetty toipumiskokemuksen omaavien tietämystä ja työpanosta. Hietalan ja Rissanen mukaan esimerkiksi Kalliolan setlementin Myllyhoi-dossa osa terapeuteista on raitistuneita alkoholisteja. Samoin A-klinikoilla sekä katkaisuhoidoasemilla toimi jo 70-luvulla asiakasterapeutteja. Suomen päihdetyöntekijöiden yhdistys kutsuu heitä puolestaan kokemusammattilaisiksi, mikäli heillä on sosiaali- tai terveydenhoitoalan ammatillinen koulutus kuten päihdealan ammattitutkinto tai lähihoitajan koulutus. (Hietala & Rissanen 2015, 12, 20.)

Kokemusasiantuntijatoiminnalla on sekä taloudellista että yhteiskunnallista merkitystä, sillä toiminta edistää sairastumisen jälkeistä työhön palaamista. Siten se myös pidentää työuria, vähentää työkyvyttömyyseläkkeiden määrää ja ehkäisee syrjäytymistä. Kokemusasiantuntijatoiminta koetaan myös asiakkaita voimaannuttavana ja kuntouttavana. Näin sillä saadaan yhteiskunnallisten säästöjen lisäksi myös toiminnallista mielekkyyttä. Lisäksi kokemusasiantuntijuus mahdollistaa asioiden tekemisen uudella tavalla ja siten kohdistaa huomion myös katveeseen jääneisiin nouseviin ongelmiin sekä unohdettuihin väestöryhmiin. Näin kokemusasiantuntijoiden toiminta voi hyödyttää erityisesti niitä ryhmiä, joiden auttamiseksi ammattiauttajat eivät tunnu löytävän keinoja. (Hietala & Rissanen 2015, 15, 17.)

3.4 Kuntoutujan lähiomaiset

Lainmukainen päihdeongelmaisen ja hänen läheistensä kuntoutus on moniammatillista ja -alaista toimintaa (Mattila-Aalto 2009, 33). Asiakkaiden ongelmat ovat yleensä moninai-

set, eikä niiden ratkaisemiseen riitä yhden osaamisalan tietämys. Asiakaslähtöinen toimintatapa vaatii moniammatillista yhteistyötä, johon myös asiakas läheisineen aktiivisesti osallistuu. Vain näin voidaan koota osaaminen ja tietämys sekä muodostaa yhteinen tavoite, jonka saavuttamiseksi kaikilla toiminnoilla pyritään. Tällöin myös asiakas läheisineen on motivoituneempi muutokseen. Läheisten osallistaminen on tärkeää myös siksi, jotta heidänkin toimijuutensa vahvistuisi. (Isoherranen 2012, 10.) Tämä puolestaan luo positiivisen kehävaikutuksen koko kuntoutustoiminnalle ja siinä toimijoille.

Hyvä hoitosuhde johtaa myös hyvin tuloksiin asiakkaan kuntoutumisen kannalta. Samoin perheenjäsenten tai muutoin läheisten henkilöiden mukaan ottaminen lisää hoitoon sitoutumista sekä sen vaikutuksia. Asiakkaalla ja hänen läheisillään on aktiivisen toimijan rooli psykososiaalisissa hoitomuodoissa. Työntekijä toimii valmentajan tavoin ja auttaa ihmisiä löytämään itsestään ja ympäristöstään sellaisia resursseja, joiden avulla riippuvuus ja muut elämän ongelmat on mahdollista voittaa. (Mäkelä 2015.)

3.5 Matalan kynnyksen kuntoutuspalvelut ja palveluohjaus

Erityisesti nuorille työttömille on 2000-luvun alusta alkaen kolmannella sektorilla kehitetty ja toteutettu matalan kynnyksen palveluita nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn ja työllistymisvalmiuksien parantamiseen. Matalan kynnyksen paikoissa kuntouttavalla työtoiminnalla saadaan syrjäytymisvaarassa olevat työttömät palveluiden piiriin, aktivoidaan ja parannetaan heidän elämänhallintaa, sosiaalisia taitoja sekä työllistymisvalmiuksia. Niissä voidaan järjestää esimerkiksi päivätoimintaa ja sen avulla mahdollistaa uusien ihmissuhteiden solmiminen. Sosiaalisten taitojen kasvaessa myös suhteiden ylläpito helpottuu. Nuorelle on tärkeää myös kotoa lähtemisen ja päivärytmin ylläpitämisen harjoittelu. Kaikilla näillä taidoilla estetään nuorten syrjäytyminen ja edistetään heidän hyvinvointia erityisesti mielenterveyden osalta. (Leemann & Hämäläinen 2015, 6, 7.)

Kolmannen sektorin matalan kynnyksen palvelut täydentävät toiminnallaan julkisten palveluiden puutteita. Tyypillisesti ne tarjoavat ilmaisia kohtaamispaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia, yksilöllisiä neuvoja sekä ohjausta ilman ajanvarausta kuntouttavan työtoiminnan rinnalla. Lisäksi ne järjestävät työkokeiluja järjestöissä tai yhteistyössä kuntien kanssa. Samassa matalan kynnyksen palvelupisteessä voidaan edellä mainittujen lisäksi

tarjota myös vertaistukea sekä päihde- ja mielenterveyspalveluja ym. (Leemann & Hämäläinen 2015, 6, 7.)

Huolimatta siitä, että viimeisten 20 vuoden aikana palveluiden tarjonta on laajentunut merkittävästi, on päihde- ja mielenterveyspalveluista yhä suurin osa kolmannella sektorilla. Kolmannen sektorin toimijalle matalan kynnyksen palveluiden järjestämisessä riittää kuitenkin haasteita resurssimitoituksesta lähtien sekä tilojen järjestämisen että henkilökunnan jaksamisen osalta, niiden rahoituksesta puhumattakaan. Vuonna 2012 tehdyssä selvityksessä RAY:n rahoitusbudjetista matalan kynnyksen päihde- ja mielenterveystoimet olivat edelleen kaksi suurinta kohdetta. (Leemann & Hämäläinen 2015, 6, 7.)

Anttilan ja Keisan (2012) havaintojen mukaan nuorten aikuisten parissa tehdään paljon matalan kynnyksen palveluohjausta, jota usein nimitetään etsiväksi nuorisotyöksi, ohjaukseksi tai työpajatoiminnaksi. Pitkäaikaistyöttömien nuorten yhteiskuntaan integroitumista koskevien tutkimustulosten (Kallunki 2013) mukaan nuoret kokivat tärkeänä voimavarakeskeisen työskentelyn. Työntekijän tuntiessa yksilöohjauksessaan olevan nuoren hyvin, antoi se samalla paremmat mahdollisuudet tukea ja kannustaa nuorta muutosprosessissa, esimerkiksi töiden etsimisessä. Nuoret kokivat tärkeäksi myös sen, että tarvittava palvelu tuli yhdeltä ja samalta henkilöltä. Liikasen mukaan palveluohjaustyössä työntekijän ja nuoren luottamuksellinen vuorovaikutussuhde ja aito välittäminen sekä työntekijän paneutuva työote ovatkin yhdessä koko työn keskeinen elementti. (Liikanen 2015, 48–49.)

4 SPARTAK KAJAANI RY.

Spartak Kajaani ry. on yleishyödyllinen, maakunnallinen kolmannen sektorin toimija, joka on perustettu vuonna 2004. Spartak toimii matalankynnyksen toimintaperiaatteella 18–34-vuotiaiden kainuulaisten nuorten aikuisten parissa. Spartak tekee mm. ennaltaehkäisevää nuorisotyötä samoin kuin toimii jälkihuolto- ja vapautuvien vankien sosiaalisena- ja päihdekuntouttajana.

Spartakilla kuntoutustyötä tekevät pääasiassa kaksi työntekijää: Mikko Leskinen, hankevastaava, joka toimii myös työelämävalmentajana, nuoriso-ohjaajana ja kokemusasiantuntijana sekä päihdeohjaaja/kokemusasiantuntija Anne Mari Leinonen. Haastattelimme heitä molempia tätä työtä varten samoin kuin Spartakin toiminnan parissa olevia asiakkaita.

4.1 Toimintafilosofia

Spartak Kajaani ry on perustettu vuonna 2004 vähempiosaisten ja heikoimmassa asemassa olevien tueksi. Sen perustoiminta-ajatuksena on heikommassa asemassa olevien rinnalla kulkeminen ja samalla tasolla olo; ei ylhäältä alaspäin suuntautuvaa työtä, vaan vertaisena olemista. Asiakkaiden osallisuus on huomioitu kaikissa toiminnoissa ja yksi periaate onkin, että asiakkaat saavat osallistua myös hankkeiden suunnitteluun. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Spartakin tekemä erityisnuorisotyö perustuu toimintaan ja mielekkääseen tekemiseen, joilla mahdollistetaan otollinen maaperä asiakastyölle. Toiminnassa korostuu yhdessä tekeminen ja tasa-arvoisuus, toistensa kuunteleminen ja tukeminen, joiden avulla saadaan myös luottamus syntymään. Erityisnuorisotyö ja muu toiminta on alun perin ollut vapaaehtoistyön pohjalta tehtyä työtä, jota vasta viime vuosina on osittain ylläpidetty eri hankerahoitusten avulla. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Yhdistys tekee yhteistyötä yhdessä viranomaisten kanssa ja asiakkaiden etuja ajaen, mutta Spartak haluaa samalla myös erottautua viranomaistyöstä. Yhdistyksen toiminnassa on tärkeää sen uskonnollinen ja poliittinen sitoutumattomuus - ei saa näkyä työntekijöiden toiminnassa. Asiakkaiden tulee myös kunnioittaa näitä toimintaperiaatteita. Samoin päihde- ja rikollismaailmojen tulee jäädä pois, jotta kaikki asiakkaat pystyvät rauhassa osallistumaan toimintaan ilman näihin asioihin liittyviä pelkoja. Työ on pääpiirteittäin sosiaalista kuntoutusta, jossa hyödynnetään vertaistukea sekä kokemusasiantuntijuutta. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Vertais- ja kokemustuella on suuri merkitys Spartakin toiminnassa. Työntekijöillä on paljon elettyä elämää takana ja omakohtaista kokemusta päihteiden käytöstä, jota ei voi oppikirjoista oppia. Spartak näkee myös koulutus pohjaisen tiedon tärkeänä ja nimenomaan näiden yhdistäminen on Leskisen (henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016) mukaan tärkeää.

4.2 Asiakkaan kuntoutusprosessi

Kuntoutusprosessi aloitetaan alkukartoituksella, jossa selvitetään asiakkaan tuen ja kuntoutumisen tarve. Alkukartoituksessa asetetaan henkilökohtaisia tavoitteita, motivoidaan, kerrotaan vertaistuesta ja selvitetään asiakkaan verkostoa. Jokaiselle asiakkaalle tehdään yksilöllinen, asiakkaan tarpeet huomioiva kuntoutussuunnitelma. Spartakin toiminnassa korostetaan asiakaslähtöistä toteutusta ja monien yhteistyökumppanien sekä viranomaisien kanssa tehtävää moniammatillista yhteistyötä, jolloin asiakas saa kokonaisvaltaisen tuen kuntoutusprosessilleen. Tarpeen vaatiessa teetetään tarkempi työkyvyn arviointi Kumppaniksi ry:llä. Lisäksi Välke-hankkeen aikana, vuosina 2015–2017, yksilöllisiä suunnitelmia tehtiin myös VAT-järjestelmässä (maksullinen palvelu, käyttö rajattu vain tähän hankkeeseen). Järjestelmässä asiakas tekee itsearvioinnin esimerkiksi psyykkisistä ja fyysisistä rajoitteistaan. Tämän jälkeen ohjaaja tekee hänestä vastaavan arvioinnin. Näistä arvioinneista muodostuu taulukko, josta selviää, miten heidän näkemyksensä kenties eroavat toisistaan. Tämä havahduttaa asiakasta näkemään todellisuuden paremmin. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016; Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto 12.12.2016.)

Spartakilla kuntoutuksen perustana on luottamuksellinen suhde asiakkaan ja ohjaajan välillä. Lisäksi on tärkeää saada asiakas ymmärtämään realistinen kuva omasta nykyisestä elämäntilanteesta ja sen vaikutuksesta hänen työ- ja toimintakykyynsä. (Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto 12.12.2016.)

Arkirythmi ja terveelliset elämäntavat ja se, että verkosto on kunnossa, on alussa oleellista. Myös asiakkaan aidon motivaation tulee näkyä ja saada hänet tuntemaan, että hän on ansainnut ja tehnyt jotakin itse. Näin hän arvostaa sitä seuraavaa porrastakin, jolloin

kärsivällisyys ja motivaatio ovat ihan toista luokkaa. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Yksilö- ja ryhmäohjauksessa nähdään, millaista opastusta ja neuvontaa kukin asiakas tarvitsee. Ryhmävalmennus koostuu erilaisista harrasteryhmistä, leireistä ja pajatoiminoista, joissa asiakas saa erilaisia, luonnollisia vuorovaikutustilanteita sekä mahdollisuuden käydä niitä läpi ohjaajan kanssa. Tavoitteellinen yksilövalmennus koostuu yksilötaapaamisista. Tapaamiset toteutetaan prosessiluontoisesti ja ne etenevät suunnitelmallisesti asiakkaan oman jaksamisen mukaan. Yksilövalmennus sisältää myös toiminnallisia osioita, kuten aiemmin mainitut harraste- ja pajatoiminnot. Yhtenä tavoitteena onkin, että yksilöohjauksessa olevat pääsevät kokeilemaan myös pienryhmässä toimimista. (Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto 12.12.2016.)

Spartakilla ei ole omia terapeutteja, vaan tarpeen vaatiessa asiakas voidaan ohjata A-klinikalle ja mielenterveyspalveluihin. Spartakilla asiakkaiden kanssa keskustellaan paljon, usein toiminnan lomassa, jolloin keskustelu on luontevaa ja myös helpompaa asiakkaalle. Keskusteluilla ja toiminnalla tuetaan muun muassa nuorten psyykettä. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.) Myös taide on vahvasti mukana ja opinnäytetyön aloitushetkellä Spartakilla oli meneillään kuvataidepaja sekä elokuvaprojekti, jossa asiakkaiden omia tunteita ja pelkoja käsiteltiin taiteen keinoin.

Nuoren kanssa tehtävä kuntoutustyö on jaksotettu ajallisesti. Jokaisen jakson välissä yhdessä arvioidaan, kuinka asiakas on edistynyt: arkirytmisi sekä miten työssäkäynti on sujunut – onko myöhästymisiä ja miten hän on jaksanut työskennellä. Näiden pohjalta suoritetaan arviointi ja kirjataan uudet tavoitteet suunnitelmiin. Jakson lopussa täytetään arviointilomake ja asiasta keskustellaan lähettävän tahon kanssa. Esimerkiksi Työvoimapaikakeskuksen kanssa sovitaan 1–2 kk:n välein tapaaminen, jossa yhdessä nuoren kanssa käydään edellä kerrotut asiat lävitse sekä suunnitellaan jatkotoimenpiteet. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Edellä kuvattu kuntoutusprosessi Spartakilla etenee Pillingin (1992) mallin mukaisesti (ks. Järvikoski & Härkäpää 2011, 191.) Sen lisäksi asiakkaan kuntoutumista tukevaa työskentelyä on myös hänen erilaisiin ryhmätoimintoihin osallistuminen ja sieltä vertaistuen saaminen. Spartakin auto- ja korupajoilla osalla nuorista on jo hankittua ammattitaitoa.

Haastattelemamme asiakkaat kertoivatkin, että yhdessä touhutaan, opetetaan ja autetaan muita.

4.3 Asiakkaan osallisuuden ja lähiverkoston huomioiminen

Kuntoutusasiakkaan entistä paremmasta osallistumisesta asioidensa käsittelyyn on säädetty myös lailla. Sitä on myös tutkittu ja tutkimusten perusteella kuntoutujat pääsevät osallistumaan aiempaa enemmän asioiden käsittelyyn, mutta kohdistavat edelleen kovaa kritiikkiä kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen. (Mattila-Aalto 2009, 35.) Leskisen (henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016) mukaan asiakkaiden osallisuus on huomioitu Spartakin toiminnossa ja yksi periaate onkin, että asiakkaat saavat osallistua myös uusien hankkeiden suunnitteluun.

Spartakin toimintaan tullessa nuoren toiveet ja tarpeet otetaan huomioon kaikessa toiminnan suunnittelussa ja tavoitteet hänen siellä käynneilleen asetetaan yhteisesti. Päähteettömyys on kuitenkin yhdistyksen toimintaan osallistumisen edellytys. Nuoren omaiset huomioidaan myös toiminnassa, mikäli nuori näkee sen tarpeellisena, sillä 18-vuotiaana hänen tahtoaan tulee kunnioittaa.

Lainmukainen päihdeongelmaisen ja hänen läheistensä kuntoutus on moniammatillista ja -alaista toimintaa. Lähiverkoston mukaan ottaminen lisää hoitoon sitoutumista sekä sen myönteisiä vaikutuksia. (Mäkelä 2015; Mattila-Aalto 2009, 33.) Leskinen kertookin, että Spartak pyrkii huomioimaan ja ottamaan mukaan kuntoutusprosessiin kuntoutujan lähiverkoston, jotta nuori saisi tukea myös sitä kautta. Samoin alkukartoituksessa selvitetään, kehen otetaan tarvittaessa yhteyttä. Päähteidenkäyttäjät yleensä sairastuttaa myös perheenjäsenensä, joten heidän huomioiminen Leskisen mukaan on tärkeää. Tarpeen vaatiessa läheisille etsitään apua ja ohjataan eteenpäin. Ketään ei kuitenkaan voida pakottaa mukaan, mutta siihen annetaan mahdollisuus. Jotkut asiat vaativat muutoksen etenemisessä esimerkiksi A-klinikalla käyntejä, tai jotain muuta vastaavaa myös omaisilta. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Nuoren henkilön kohdalla tärkeää on myös huomioida tavanomaisten työelämän sääntöjen opettaminen tai kertaaminen (Lahti & Pienimäki 2004, 141). Spartakin työkokeiluissa

samoin kuin kuntouttavan työtoimintaan osallistuvilla nuorilla onkin yhdistyksen toimiloissa hyvä harjoitella ja kerrata näitä sääntöjä ennen siirtymistä oikeille työpaikoille. Pelisääntöjen oppiminen on tärkeää, jotta vaivalla hankittu työpaikka säilyisi myös koeajan jälkeen. Leskinen kertookin onnistumisen tunteesta samoin kuin yhteiskunnallisesti merkittävistä säästöistä, joita syntyy, kun nuori saadaan työllistettyä. Viimeisin onnistuminen oli hiljattain vankilataustaisen nuoren saadessa vakituisen työpaikan. Nuorella ei ollut aiempaa kokemusta “oikeista” työpaikoista, pelkästään vain kesätöistä, ennen hänen tuloaan Spartakin asiakkaaksi työkokeiluun. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Jo yhdenkin nuoren työllistäminen on suuri asia, sillä Leskisen (henkilökohtainen tiedoksianto 24.10.2016) mukaan syrjäytyminen on kustannusvaikutuksiltaan yhteiskunnalle noin 1–1,5 miljoonaa euroa. Myös Ikäheimon tutkimuksen mukaan julkisuudessa esiintyviä lukuja syrjäytymisen aiheuttamista vaikutuksista 1 miljoonasta aina 1,8 miljoonaan saakka. Tarkkojen lukujen ilmoittaminen on kuitenkin vaikeaa, sillä pelkästään sukupuolesta riippuen kustannukset ovat eri luokkaa johtuen mm. siitä, että miesten rikollisuus on suurempaa kuin naisten. (Ikäheimo 2015, 1, 72, 74.)

4.4 Spartakin kuntoutustoiminnassa käytettäviä menetelmiä

Kognitiivinen terapia kehitettiin aluksi masennuksen hoitomuodoksi, mutta sitä on muokattu myöhemmin käytettäväksi myös päihdeongelmaisten asiakkaiden hoidossa. Päihdeongelmaisen kognitiivisessa terapiassa korostetaan riippuvuuskäyttäytymisen sekä erilaisten päihteiden käytöstä johtuvien henkilökohtaisten vääristymien, uskomusten ja odotusten välistä yhteyttä. Kognitiivinen terapia voi auttaa päihdeongelmaista vähentämään mielihaluja heikentämällä vääristyneitä mielikuvia, opettaa retkahtamista ehkäiseviä selviytymiskeinoja sekä lisätä asiakkaan itseymmärrystä luomalla uutta suhdetta itseensä. Kognitiivisesta terapiasta on kehitetty hoito-ohjelma, jonka tavoitteena on auttaa asiakasta pysymään muutostavoitteissa ottamalla huomioon retkahdukseen altistavat tekijät. Huomio keskitetään nykyiseen elämäntilanteeseen ja selviytymistaitojen tukemiseen, sekä siihen kuinka potilas rakentaa ajatteluaan ja päätelmiään. (Holmberg 2009.)

Spartakilla kognitiivisessa-työotteessa lähdetään myös ajatusten ja uskomusten muuttamisesta, jolloin asiakas saadaan huomaamaan omat automaattiset ja negatiiviset ajatukset. Ihmisen tunteisiin liittyy aina jokin ajatus ja ajatusten muuttaminen on nopeampaa kuin tunteiden. Esimerkiksi minä en osaa - lauseen tilalle keksitään jotain, mitä asiakas osaa, tai mitä mahdollisesti voisi osata. Näitä tulkitaan ja pyritään muuttamaan yhteistyössä asiakkaan kanssa. Työskentelyn pohjana on hyvä asiakassuhde ilman tuomitsemista. (Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto 19.10.2016.)

Thombsin (1999) behavioristisen näkemyksen mukaan päihderiippuvainen on ehdollistunut kolmeen ärsykkeeseen: euforian tunteeseen, sosiaalisiin tekijöihin ja vieroitusoireiden poistamiseen. Addikti on siten voimakkaasti ehdollistunut päihteiden käyttöön, joka on tärkeämpää kuin muut sosiaalisesti hyväksyttävämmät palkinnot elämässä, kuten vaikkapa perhe ja työ. Tämän mukaisesti hoitokäytännöissä behavioristisuus tarkoittaa sitä, että siinä toivotun kaltaista käyttäytymistä pyritään vahvistamaan, jolloin ihmistä kannustavat ja palkitsevat asiat vahvistavat hänen motivaatiotaan muutokseen. (Ruisniemi 2006, 17–18.)

Spartakilla behavioristisessa työskentelymallissa huomio kiinnitetään nykyiseen elämäntilanteeseen ja henkilön selviytymistaitojen tukemiseen - keskitytään siis siihen mikä jo nyt on mahdollista toteuttaa. Tässä apuna käytetään mm. ratkaisukeskeisiä- sekä motivoivan haastattelun menetelmiä ja yhdistelmiä, joiden avulla asiakas saadaan itse tuottamaan uudet käyttäytymismallit ja tavoitteet, joita kohti edetä. Prosessin aikana nuoren kannustaminen ja huomioiminen pientenkin tavoitteiden saavuttamisessa on tärkeää. (Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto, 19.10.2016.)

4.5 Pajatoiminta, tutustumiskäynnit ja retket sosiaalistamisvälineinä

Spartakilla käydessään nuori liittyy pajatoiminnan myötä siellä toimivaan ryhmään. Näin hän luontevasti harjoittelee ja parantaa yksilöohjauksessa sekä ryhmän kanssa toimissaan sosiaalisia taitojaan. Pajatoiminnot ovat matalan kynnyksen palveluita, joissa ammatillista osaamista ei alussa tarvita, vaan motivaatio, kokeilunhalu sekä rohkeus lähteä liikkeelle kotoa riittävät (Anne Mari Leinonen, henkilökohtainen tiedonanto, 19.10.2016.).

Pajojen lisäksi Spartakin työntekijät tekevät yhdessä ohjattavien kanssa retkiä, samoin tutustumiskäyntejä muihin nuorten palveluihin. Tavoitteena tässäkin on nuoren sosiaalisen turvaverkoston kasvattaminen ja vahvistaminen. Leiritoiminta on monipuolista ja se suunnitellaan aina kohderyhmän tarpeiden mukaan. Leireillä korostuvat yhdessä tekeminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen, verkostoituminen, vertaistuen saanti ja toiminnallisuus erilaisten harrasteiden avulla. (Mikko Leskinen 24.10. 2016.)

Spartakilla kokoontuu keskiviikkoisin elämäntalouden ja vertaistukiryhmä Välkyt, joka on avoin myös muille kuin Spartakin toiminnassa mukana oleville nuorille. Välkyt-ryhmä on yksi matalan kynnyksen palveluista, joissa kaikissa on ehdoton nollatoleranssi päih-teitä, rasismia, syrjintää ja kiusaamista kohtaan. Ryhmätoiminnalla edistetään sosiaalista osallistumista. Se myös poistaa yksinäisyydestä johtuvia haittoja ja ehkäisee syrjäyty-mistä. Rakentavalla toiminnalla voi voimaannuttaa samanaikaisesti itseä ja muita. Osal-listumisen kokemus tuottaa terveyttä, hyvinvointia ja tuo mielekkyyttä elämään ja auttaa sopeutumaan yhteiskuntaan. (Spartak Kajaani ry. 2016.)

4.6 Moniammatillisuus ja alueellinen yhteistyö

Spartak osallistuu aktiivisesti erilaisiin moniammatillisiin työryhmiin ja projekteihin, joissa yhdessä kehitetään parempia palveluja nuorille. Spartakilla nuorelle asetettuja ta-voitteita seurataan ja niistä raportoidaan sopimuksen mukaan esimerkiksi hänen omalle sosiaalityöntekijälle (jälkihuoltoonoret sekä vapautuneet vangit). Spartak osallistuu tar-peen mukaan myös moniammatillisiin työryhmiin, jotka yhdessä nuoren ja hänen läheis-tensä kanssa kokoontuvat säännöllisesti ja päättävät siitä, ovatko toimet olleet riittäviä ja kuinka jatkossa edetään. Näin ainakin siihen saakka, kunnes esimerkiksi jälkihuollon pii-rissä oleva nuori täyttää 21-vuotta. Sen jälkeen hänen oma sosiaalityöntekijänsä ohjaa hänet tarvittaessa eteenpäin muiden palvelujen ja etuuksien pariin. Nuori voi myös jatkaa käyntejään Spartakilla halutessaan, vaikkapa keskiviikkoisin kokoontuvan vertaisryhmän muodossa.

Spartak on tehnyt runsaasti yhteistyötä Kainuun kuntien, Rikosseuraamusviraston ja mui-den alueen toimijoiden kanssa kohdistuen nuorille järjestettävään toimintaan. Välke-hanke, joka toimi vuosina 2015–2017 (päätyi helmikuussa 2017) oli Kajaanin kaupungin

ja eri yhdistysten kuten Spartakin yhteinen projekti. Siinä keskityttiin alle 30-vuotiaiden nuorten ja muiden heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistymisen edistämiseen työkokeilun avulla ja koulutukseen siirtymällä. Välkkeessä Spartakin kokemusta päihde- ja mielenterveystyöstä mm. laitosnuorten kohdalla hyödynnettiin antamalla opastusta heidän kohtaamiseen muille hankkeeseen osallistuneille. Sen lisäksi Spartakin osuuteen projektissa kuuluivat nuorten asiakkaiden yksilö- ja ryhmäohjaustehtävät. (Kajaanin kaupunki 2017. Palveluopas. Työllisyys; Kajaanin kaupunki 2016, 4, 6.) Spartakin toiminnan pariin ohjataan kunnan sekä muiden toimijoiden taholta mm. jälkihuollon nuoria, sillä heidät koetaan haasteelliseksi ryhmäksi asiakkaiden motivoinnin osalta.

Kajaanin Välke-hankkeen yhteydessä siihen osallistuneiden asiakkaiden mielipiteet selvitettiin saaduista palveluista yleisellä tasolla. Samoin myös hankkeeseen osallistuneiden toimijoiden omaan laatuun kiinnitettiin huomiota kouluttamalla näiden henkilöstöä ja panostamalla mm. oman sisäisen laatukäsikirjan tekoon. (Kajaanin kaupunki 2016, 9; Kajaanin kaupunki 2017. Palveluopas. Työllisyys.; Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Spartakin toiminta nähdään yhteistyötahojen kannalta tärkeäksi myös siksi, että siellä yhtenä ohjaajana toimii mielenterveys- ja päihdetyöntekijä. Näin nuori saa sieltä oman toiveensa mukaista toimintaa sekä tarpeidensa mukaista laaja-alaista apua. Yhdistyksen toiminnassa hänellä on mahdollista saada ohjausta myös muihin Kajaanissa sijaitseviin palveluihin, kuten kynnyksettömään nuorten palvelupaikkaan Nuppaan (Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja valtion rahoittama hanke, jonka toiminnasta vastaa Kajaanin kaupunki) sekä oman koulutuspolun suunnitteluun. Vastavuoroisesti myös muut toimijat ohjaavat nuoria Spartakin palveluiden piiriin. Spartak on myös Kajaanin kaupungin kumppanuusyhdistys kuntouttavan työtoiminnan osalta. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

Yhteistyö alueen muiden toimijoiden kanssa toimii myös siten, että nuorten työpaikkojen hankkimisessa Spartak käyttää Kainuun Nuotta ry:n yrityskoordinaattoria avuksi. Tämä ilmoittaa Spartakille vapaista työpaikoista ja avustaa mahdollisesti myös niihin liittyvissä järjestelyissä. (Mikko Leskinen, henkilökohtainen tiedonanto 24.10.2016.)

5 SPARTAKIN TOIMINNAN VERTAILUA KIIPIT- JA TRIO-PROJEKTEIHIN

Miettiessämme, mihin verrata Spartakin tekemää kuntoutustyötä ja mitä tekijöitä huomioida sekä haastattelukysymysten että niiden avulla saatavien vastausten kannalta, löysimme Diakonia-ammattikorkeakoulun lehtoreiden Keijo Piiraisen ja Kirsi Eskolan tekemän arviointitutkimuksen Tyynelän päihdetyön kehittämishankkeesta, KiipIt-projektista. Näin pystyimme itse paremmin arvioimaan Spartakin toimintoja suhteuttamalla sitä tähän Talentian vuonna 2013 Hyvä käytäntö palkinnon saaneeseen projektiin. Samoin vertailutyössä apuna käytimme Trio-projektin (Mielenterveyden keskusliitto 2007) loppuraporttia, joka keskittyy mielenterveystyön kannalta hyviksi todettuihin asioihin. Seuraavassa vertaamme Spartakin kuntoutustoiminnasta tekemiämme havaintoja näihin molempiin projekteihin.

Piiraisen ja Eskolan mukaan mielenterveys- sekä päihdehuollon palveluissa on tavallista, että asiantuntijat jakavat pelkästään neuvoja ja lääkkeitä, kun parempi vaihtoehto olisi, että he olisivat antamassa asiakkaalle konkreettista apua. Lisäksi asiakasnäkökulmasta katsottuna työntekijöiden ammatillinen toiminta ei aina ole myönteistä ja asiakasta tukevaa, vaan se voi olla jopa asiakasta leimaavaa ja siten liittää heidät osaksi kasvotonta asiakasmassaa. Tällainen toiminta lisää asiakkaassa lamauttavaa kontrollin tunnetta vähentäen samalla hänen omaa vastuunottoa sekä aloitekykyä. Tavoitteena ovat kuitenkin jo vuosikymmeniä sitten olleet palvelut, jotka suunniteltaisiin ja toteutettaisiin siten, että torjuttavat ilmiöt sekä palveluntarve vähenisivät, mutta tähän ei ole vielä päästy. Teppo Krögerin (2014) havainnon mukaan sosiaalialan ammattilaiset toimivat edelleen 1950-luvun sosiaalihuollon käsitteen ja perusasenteen mukaisesti, jossa huoltajat huoltavat huollettuja. Tällöin asiakkaan ja työntekijän yhteistyö ei lähde aidosti liikkeelle asiakkaiden tarpeista, vaan se perustuu pelkästään asiantuntijoiden tekemiin määrittelyihin ja ratkaisuihin. (Piirainen & Eskola 2016, 114, 115.)

Spartakin työ puolestaan perustuu juuri asiakkaiden tarpeesta lähtevään toimintaan ja johon työntekijät ovat sitoutuneet. Työlle ominaista on se, että hyysäämisen sijaan asiakkaat saadaan motivoitua omatoimisuuteen ja päihteettömyyteen jo matkalla kohti näitä tavoitteita. Tässä merkittäväksi koetaan juuri toiminnan kautta toteutettava yhdessä tekeminen, jalkautuminen ja asiakkaan sosiaalisen verkoston laajentaminen.

Kiinnipitävässä ja jalkautuvassa toiminnassa asiakkaan kuntoutumisen tavoitteet määrittyvät usein erilaisiksi kuin siinä organisaatiossa, josta asiakkaat on toimintaan ohjattu. Näin tapahtuu, koska asiakkaan tavoitteet realisoidaan vasta jalkauduttaessa arkeen. Kuntoutumisen onnistumisen tekijöitä ovat jalkautuva ja rinnalla kulkeva työote, jossa huomioidaan asiakkaan koko sosiaalinen tilanne, eikä ainoastaan päihdeongelmaa. (Piirainen & Eskola 2016, 120.) Samoin Trio-projektissa (Mielenterveyden keskusliitto 2007, 38) korostui jalkautumisen tärkeys, jolloin asiakasta voidaan tukea konkreettisesti omien asioiden hoidossa ja näin tarjota hänelle kokemus onnistumisesta.

Spartakin toimintaan tutustuessamme, samoin keskusteluissa työntekijöiden kanssa korostuivat toiminnan aito asiakaslähtöisyys, tasa-arvoisuus ja tuen antaminen sekä rinnalla kulkeminen, jotka vastaavat täysin heidän toimintafilosofiaa. Työn jalkautuvuus on näkyvää, sillä asiakkaan mukana kuljetaan ja hänen kanssaan käydään tutustumassa eri palveluihin sekä avustetaan tarpeiden mukaisesti myös muussa asioinnissa. Lisäksi asiakas, tai hänen omaisensa tapaamiset voidaan järjestää Spartakin toimitilojen ulkopuolella siten, etteivät he koe tulevansa leimatuiksi.

KiipIt-projektissa havaittiin kiinnipitävä ja jalkautuva työote tärkeäksi siten, ettei asiakasta jätetä missään vaiheessa ongelmiensa kanssa yksin. Samoin tärkeäksi nähtiin vertaistuki ja sosiaalisten suhteiden laajentaminen. Triossa puolestaan todettiin, että työntekijän ja asiakkaan ystävyuden kaltaisen suhteen syntyminen heijastaa yksilöohjauksessa ammatillisuuden rinnalle tuotua vertaisuutta. Molemmissa projekteissa myös ohjaajan panos asiantuntija- ja viranomaiskontaktien luomisessa ja siten hyvän vuorovaikutuksen syntymisessä nähtiin tärkeäksi. (Piirainen & Eskola 2016, 120; Mielenterveyden keskusliitto 2007, 50, 51.)

Spartakin toiminnassa jalkautumisen lisäksi Supertuki-puhelinpalvelu varmistaa sen, ettei asiakas jää yksin: asiakas voi soittaa numeroon, milloin vain kaivatessaan tukea päihdeettömyydelleen. Lisäksi ryhmänjäseniltä saatu vertaistuki sekä työntekijöiden kanssa syntyvä luottamuksellinen vuorovaikutus, samoin kuin heidän tukihenkilöinä toimiminen asiakkaalle ovat merkityksellisiä. Asiakkaiden luottamusta lisäävät yhdessä työntekijöiden kanssa asioiminen eri palveluissa sekä näiden hyvät suhteet ja kokemus eri viranomaisyhteistyöstä.

Piiraisen ja Eskolan (2016, 115) mukaan asiakasnäkökulmasta katsottuna työntekijöiden ammatillinen toiminta ei kuitenkaan aina ole myönteistä ja asiakasta tukevaa, mikä puolestaan vähentää asiakkaan vastuunottoa ja aloitekykyä. Spartakilla tämä on huomioitu siten, että toiminnan ollessa yksilöllisesti suunniteltua ja asiakaslähtöistä he myös vastaavat asiakkaiden tarpeisiin siten, että se tukee näiden itsenäistymistä. Työntekijöiden oma-kohtainen kokemus päihteiden käytöstä, sekä osalla rikollisuudesta ehkäisee myös ylimielisen ja asiakasta alentavan käytöksen.

6 HAASTATTELUJEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Teemahaastattelumenetelmän käyttö

Valitsemamme teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu perustuu Mertonin, Fiskin ja Kendallin (1956) kohdennetun haastattelun (the focused interview) menetelmään, jossa tärkeää on se, että haastateltavat ovat kokeneet jonkun tietyn tilanteen, mutta jota ei välttämättä ole luotu kokeellisesti. Tätä haastattelutapaa käytettäessä tutkimuksen tekijät alustavasti selvittävät ilmiön tärkeiksi koettuja osia, rakenteita ja prosesseja sekä kokonaisuutta. Sisältö- ja tilanneanalyysin perusteella niistä kehitetään haastattelurunko, jonka mukaan haastattelut toteutetaan. Haastattelussa korostuvat vuorovaikutuksessa syntyvät tulkinnat asioista sekä keskustelijoiden asioille antamat merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 47, 48; Tuomi & Sarajärvi 2013, 74, 75.) Tätä samaa ja yleisesti hyväksi koettua tapaa myös me noudatimme valmistellessamme tutkimuksemme haastattelurungon sekä apukysymykset, joita käyttää tarpeen mukaan asioiden tarkentamiseen.

Haastattelukysymysten avulla oli tarkoitus selvittää ja saada vastauksia tutkimuskysymyksiimme siitä, miten nuoret ovat kokeneet Spartakin palvelut ja päihdepuolen kokemusasiantuntijoiden tuen sekä mitä kehittämisen tarpeita he toiminnassa näkevät. Spartakin tarkoituksena on lisäksi suunnata toimintaa myös nuorille naisille, joten haastatteluihin osallistuneilta kysyttiin ideoita siihen. Samoin Spartakin tekemä ruokajakelu huomioidiin kysymyksissä, jotta nähtäisiin sen merkitys asiakaskunnalle.

Haastattelurungon ja apukysymykset valmistimme siten, että ne toimisivat haastattelijan muistilistana, jottei mitään tutkimuksen kannalta olennaista jää kysymättä. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut esittää kysymyksiä lapusta suoraan lukien, vaan osana luontevaa vuorovaikutteista keskustelua. Lisäksi haastattelukysymyspohja päätettiin antaa haastateltaville ennen heidän osallistumistaan haastatteluun, jolloin heillä olisi tietty tuntuma siitä, mistä keskustellaan. Yhdessä Spartakin työntekijöiden kanssa arvelimme tämän poistavan nuorten arkuutta osallistua haastatteluun.

Ennen haastattelujen alkamista teemahaastattelurunko (Liite 1) hyväksyttiin Spartakilla. Samalla kertaa se myös testattiin yhden toimintaan osallistuvan nuoren toimesta. Haastatteluja varten tutustuimme päihdekuntoutustyötä ja haastatteluprosessia koskeviin teorian tietoihin, joita hyödynsimme haastattelurungon teossa. Tehty taustatyö sekä kysymykset hyväksyttiin ennen haastattelujen aloitusta myös opinnäytetyötä ohjaavalla opettajalla joulukuun 2016 alussa.

6.2 Haastattelujen suorittaminen

Haastattelutyöhön saimme arvokasta kokemusta suorittamalla Spartakilla lokakuussa 2016 mielenterveys- ja päihdetyö -opintoihimme liittyviä haastatteluja. Tätä kokemustietoa pystyimme hyödyntämään myöhemmässä vaiheessa. Itse tutkimuksessa käytetyt asiakashaastattelut suoritettiin 13.12.2016–14.7.2017 Spartakin toimitiloissa pääasiassa siellä keskiviikkoisin kokoontuvan vertaisryhmän aikataulun mukaisesti. Vain yksi haastatteluista suoritettiin muuna ajankohtana. Tällä käytännöllä varmistimme sen, että haastateltavien osallistuminen haastatteluun onnistuisi sujuvasti heidän päivärytminsä kannalta. Ryhmän viikoittaisen kokoonpanon vaihdellessa oli luontevaa, että ennen haastattelijan saapumista Spartakin työntekijät kyselivät paikalla olleilta nuorilta heidän halukkuuttaan osallistua haastatteluun.

Kaikki analyysissä käytetyt yksilöhaastattelut suoritti ryhmästämme yksi henkilö, joka saapui Spartakille kullakin haastattelukerralla samanaikaisesti paikalle kokoontuvan ryhmän kanssa. Noin tuntia ennen itse haastattelun alkamista, Spartakin tiloissa ohjaajat sekä nuoret valmistivat ja nauttivat yhdessä ruoka-apuna saatuja ruokia. Samalla keskusteltiin

kunkin kuulumisista tai pidettiin vaikkapa pienimuotoinen tietokilpailu, joiden avulla nuorten tutustuminen haastatteliijaan käynnistyi luontevasti.

Spartakin työntekijät olivat ennen tutkimuksen haastatteluosuuden aloittamista kertoneet nuorille haastattelujen käyttötarkoituksesta sekä antaneet heille teemahaastattelurungon aiheeseen tutustumista varten. Keskiviikon Välkyt-ryhmän aikana paikalla olleilta nuorilta kysyttiin heidän halukkuuttaan osallistua yksilöhaastatteluun. Haastattelijan ajan käytön rajallisuuden vuoksi haastatteluja pystyttiin suorittamaan saman päivän aikana korkeintaan kaksi.

Ennen haastattelun alkua tarkistettiin, että nuori on tietoinen haastattelun käyttötarkoituksesta ja että hänelle on myös esitetty teemahaastattelurunko. Haastattelukysymykset annettiin vielä tässä vaiheessa uudelleen nuorelle luettavaksi, jotta hän ehtisi tutustua niihin ja käynnistää siten oman ajatusprosessinsa. Kuvattu menettely on Tuomen ja Sarajärven (2013, 73) mukaan tärkeää, jotta haastattelussa saataisiin mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Tämän jälkeen olikin helpompaa siirtyä ryhmän kokoontumistiloista haastattelua varten varattuun musiikkihuoneeseen, jossa haastattelut tallennettiin iPadille haastateltavien luvalla. Tilan vaihto varmisti sen, että haastattelu sujuisi hyvin ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä (ks. Hirsjärvi & Hurme 2015, 127).

Tuomen ja Sarajärven (2013, 73) mukaan aineistonkeruutapana teemahaastattelun etu verrattuna esimerkiksi lomakekyselyihin on ennen kaikkea sen joustavuus. Siinä haastattelijalla voi toistaa kysymyksen, oikaista mahdollisen väärinkäsityksen sekä selventää ilmausten sanamuotoa ja käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. Haastattelutilanteissa merkille pantavaa olikin se, että monet nuorista olivat kokeneet kysymyksiin tutustumisen haastaviksi. Tämän vuoksi he arvelivat, etteivät kykene antamaan niihin vastauksia mm. omista keskittymishäiriöistä johtuen. Haastattelun alussa heitä lohdutettiin kertomalla, että paperilla esitetyt yksittäiset kysymykset voivat vaikuttaa kenestä tahansa haastatellisilta, jonka vuoksi haastattelu suoritetaan henkilökohtaisesti. Samoin se, että teemahaastattelurungon oli vain tarkoitus näyttää, millä aihealueella keskustelu liikkuu.

Nauhurin käynnistyessä tilanne oli aluksi aina hieman jännittävä kummallekin osapuolelle. Haastattelijalla käytti luontaisesti paljon nonverbaalista viestintää niin istuma-asentoi-

neen, nyökkäyksineen kuin äännähdysten avulla motivoitakseen ja osoittaakseen aktiivista kuunteluaan, kuten esimerkiksi Hirsjärvi ja Hurme (ks. 2015, 116–120) kehottavat tekemään. Nauhoituksia kuunnellessa huomasikin selvästi, missä vaiheessa molemmat osapuolet olivat jo rentoutuneet, sillä haastateltava saattoi aloittaa vastauksen ennen kysymyksen päättymistä. Lisäksi haastattelija saattoi tehdä yhteiseen keskusteluaiheeseen liittyvän tarkentavan lisäkysymyksen, tai spontaanin kommentin kesken vastauksen. Tämä tietenkin hieman hidasti nauhoituksen purkua, mutta toisaalta haastattelijan puheosuuksien jäädessä pois jo litterointivaiheessa se ei ollut kovin ongelmallista. Haastattelut sujuivat loppujen lopuksi yllättävän hyvin ja jopa niin, että useasti haastattelun jo loputtua moni halusi vielä keskustella hetken aiheeseen liittyen.

7 HAASTATTELUAINEISTON KÄSITTELY JA ANALYSOINTI

Yhtä yleispätevää mallia aineiston luennasta, analysoinnista ja tulkinnasta ei ole, vaan tutkimuksen tekijän valitsema näkökulma, tutkimusongelma ja -kysymykset muovaavat aineiston lähestymistapaa. Haastatteluaineisto kannattaa kuitenkin käsitellä ja analysoida mahdollisimman pian keruuvaiheen jälkeen. Analyysin perusteella käsitellystä aineistosta tehdään empiiriset ja teoreettiset päätelmät. (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2010, 11, 135.) Analyysin etenemisprosessi on kuvattu kuviossa 2.

KUVIO 2. Haastatteluaineiston käsittely analyysistä synteisiin (Hyvärinen, Nikander & Ruusuvoori 2010, 144.)

Edellä mainitut pelkistetyt ohjeet mielessämme suoritimme haastattelut, jotka jaettiin internetissä Dropbox-alustalla opinnäytetyöryhmän jäsenille heti kunkin haastattelun jälkeen. Näin kaikki opinnäytetyöprosessiin osallistuneet pystyivät siellä välittömästi sekä kuuntelemaan haastattelun, että tekemään sen perusteella litterointityön myöhemmässä vaiheessa.

7.1 Haastattelutallenteet ja niiden litterointi

Käsiteltäviä asiakashaastattelutallenteita oli yhteensä seitsemän kappaletta. Haastattelutilanteessa tallentaminen aloitettiin hetkeä ennen ensimmäistä kysymystä, joka koski haastateltavan ikää. Tallentaminen puolestaan päätettiin saatua asiakkaan vastaus kysymykseen, joka koski hänen toiveitaan ja terveisiä. Näin menetellen tallenteiden pituudet vaihtelivat 15.26 minuutista aina 33.59 minuuttiin saakka. Siten haastatteluiden kesto oli keskimäärin 25 minuuttia. Haastateltavien sukupuolijakauma oli Spartakin nykyinen toiminta huomioon ottaen odotetusti miespainotteinen eli haastateltavista kuusi oli miehiä ja vain yksi nainen.

Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 138) mukaan tallennettu dialogiaineisto joko kirjoitetaan sanasta sanaan tekstiksi tai valikoiden, esimerkiksi vain teema-alueosuudet, tai vain haastateltavan puheet. Tämän mukaisesti suoritimme litterointivaiheen helmi–huhtikuun sekä heinäkuun aikana vain haastateltujen teema-alueisiin liittyville puheosuuksille työn helpottamiseksi sekä turhan aineiston karsimiseksi. Haastatteluaineistoa kertyi tällä tavoin 25 liuskaa.

Litterointia helpotti osaltaan se, että jokainen oli tutustunut heti tuoreeltaan haastattelunauhoituksiin. Näin litterointivaihe oli kaikille ikään kuin kertausta, mikä nopeutti samalla myös aineiston käsittelyä sekä lopullista analysointia. Litterointityössä iPadeille ostamamme nauhurisovellus osoittautui hyväksi monipuolisten hidastus/nopeutus ja kelaus mahdollisuuksiensa vuoksi.

7.2 Haastatteluaineiston analysointi teemoittain

Litterointityön jälkeen siirryimme analysoimaan haastatteluaineistoa teemoittain. Eskolan ja Suorannan (1996) mukaan haastatteluaineiston analyysin voi tehdä ainakin kolmella tavalla: 1) aineisto puretaan ja siitä edetään suoraan analyysiin tutkijan intuitioon luottaen, 2) aineisto ensin puretaan ja sitten koodataan, jonka jälkeen edetään analyysiin tai 3) purkamis- ja koodaamisvaiheet yhdistetään ja siirrytään analyysiin. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 136). Ryhmänä valitsimme edellä mainituista tavoista aineiston purun ja koodauksen, josta etenimme analysointivaiheeseen teemoittain.

Kajaanin ammattikorkeakoulun (Opinnäytetyöpakki. Tukimateriaali. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta) mukaan koodaus voidaan tehdä käyttämällä symboleja tai vaikkapa eri värejä, joilla aiheen mukaiset teemat merkitään haastatteluaineistoon. Tämän mukaisesti päätimme käyttää aineiston teemojen merkitsemiseen eri värejä. Värikoodit valittiin kuudelle eri teemalle, joihin haastattelujen kysymykset painottuivat. Näitä teemoja olivat: asiakkaiden ohjautuminen Spartakille, osallistuminen ja tavoitteet, kokemus-asiantuntijuus, kuntoutusta tukevat tekijät, kokemukset viranomaispalveluista sekä toiminnan kehittäminen.

Kaikille teemoille annettiin omat värikoodit, esimerkiksi kokemusasiantuntijuutta koskevat asiat luokiteltiin sinisen värikoodin alle, vihreällä värillä merkittiin toiminnan kehittämisen piiriin kuuluvat asiat jne. (ks. Kuvio 3). Litterointivaiheen jälkeen kukin käsitelijä merkitsi käsittelemänsä aineiston Word-tiedostoihin värikoodein. Näiden värien mukaisesti käsitellyt aineistot jaettiin Google Drivellä erillisiin tiedostoihin, jotka kukin sisälsivät vain pääosin yhden värikoodin mukaisia haastatteluotoksia. Mikäli haastattava oli haastattelun aikana lisäksi maininnut samassa yhteydessä toiseen teemaan liittyvään asiaan, näkyi sitä koskeva tekstiosuus myös aiheen värikoodin mukaisessa Google Drive-tiedostossa.

KUVIO 3. Analyysisissä käytetyt värikoodit teemoittain

Värikoodien käyttäminen tiivistä käsiteltäviä tekstiosuuksia oleellisesti jättäen haastatteluaineistosta pois tutkimuksen kannalta ylimääräisen ja epärelevantin tiedon. Koko purtetu haastattelumateriaali ja nauhoitetallenteet sen sijaan säilytettiin omissa alkuperäisissä tiedostoissaan mahdollista asioiden tarkistamista sekä hyödyntämistä varten.

Haastateltavat koodattiin aluksi sukupuolen mukaisin alkukirjaimin sekä haastattelujen satunnaisen litterointijärjestyksen mukaista numerointia käyttäen. Analysointivaiheessa luovuimme tästä koodaustavasta. Mielestämme tarkastelemalla yksittäisiä näytelauseita tehdyistä haastatteluista, pystyi koodissa käytettyjen numeroiden perusteella mahdollisesti päättämään myös haastatellun henkilöllisyyden. Toisaalta tutkimuksemme luotettavuus olisi juuri koodien käytön myötä mahdollisesti lisääntynyt, sillä lukija olisi voinut itse todeta helposti, miten kukin haastateltava oli vastannut kuhunkin aihealueeseen. Haastattelujen eettisyyden kannalta haastateltavien tunnistettavuuden suojaaminen oli kuitenkin tärkeämpää, jottemme loukkaisi heidän yksityisyyttään.

8 TULOKSET

Tarkastelimme litteroitua ja värikoodattua haastatteluaineistoa teema-analyysin keinoin eroja ja yhtäläisyyksiä etsien sekä tiivistäen. Tarkoituksenamme oli muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, jota voisimme myöhemmin verrata aiheesta jo keräämäämme teoriapohjaan, sekä vastaamaan työtämme ohjaaviin tutkimuskysymyksiin.

Haastateltavat olivat iältään 19–33-vuotiaita. Heistä kuusi oli miehiä ja yksi nainen. Haastateltavien koulutustausta jakaantui siten, että yli puolella heistä ei ollut peruskoulun jälkeistä tutkintoa, tai sen suorittaminen oli jäänyt kesken. Loput haastateltavista olivat suorittaneet ammattikoulun tutkinnon, sekä muita lyhempiä koulutuksia sen jälkeen. Työkokemusta (muutakin kuin kesätöistä) niin sanotusta palkkatyöstä oli kertynyt vain kahdelle haastateltavalle.

Spartakin toimintaan haastateltavat olivat saapuneet tasaisesti joko TE-palveluiden, kuntouttavan työtoiminnan tai kriminaalihuollon ohjaamina. Osalle Spartakin toiminta oli alun perin ollut tuttu heidän asuinpaikkakuntansa vuoksi sekä myös siten, että ystävät tai läheiset olivat siitä maininneet heille. Osa nuorista muisteli katselleensa lisätietoja Spartak Kajaani ry:stä myös heidän internetsivuiltaan.

8.1 Haastateltavien Spartakin toimintoihin osallistuminen ja käyntien tavoitteet

Haastatteluajankohtina Spartakin toimintaan osallistuneista nuorista valikoitui sattumanvaraisesti ja vapaaehtoisesti seitsemän henkilöä. Toisilla heistä oli jo aiempia kokemuksia Spartakin toimintaan osallistumisesta: neljä heistä oli osallistunut kuntouttavaan työtoimintaan, työkokeiluun oli osallistunut kaksi nuorta samoin kuin palkkatukityöhön. Haastatteluajankohtien aikana nuorista yksi oli Spartakilla suorittamassa yhdyskuntapalvelustaan, yksi henkilö palkkatukityössä sekä kaksi kuntouttavassa työtoiminnassa ja kolme nuorista osallistui toimintaan vapaaehtoisesti.

Nuorten tavoitteet Spartakilla käynteihin vaihtelivat sen mukaan, missä roolissa he olivat yhdistyksen toimintaan kulloinkin osallistuneet. Kaikilla oli osittaisia vaikeuksia päihitteettömyydessä, jonka vuoksi he näkivät käynnit Spartakilla tärkeänä tukimuotona. Työkyvyn sekä arkirytmin säilyttäminen nähtiin myös hyvänä syynä toimintaan osallistumiselle. Alussa tavoite saattoi olla, vaikkapa ajokortin saaminen takaisin korttiseurannan vuoksi, mutta myöhemmin sen rinnalle kasvoi halu saada omalle elämälle parempi suunta päihteistä irtautumisella.

Haastatteluiden aikana henkilöt kertoivat Spartakin kuntoutus- sekä työtoiminnan säännöllistäneen heidän arkirytmiaan. Osa heistä oli jäänyt yhdistyksen toiminnan pariin siten, että he osallistuivat enää keskiviikkoisin kokoontuvaan Välkylä-ryhmään. Tämän seikan he näkivät ylläpitävän edelleen jonkinlaista rytmiä heidän elämässään. Keskiviikon ryhmän kokoontumisessa nähtiin hyvänä puolena myös siellä tapahtuva ruuan valmistaminen ja tarjoilu. Samoin ruokatuotteiden jako, jolloin ruokaa pystyi valmistamaan myös omassa kodissa.

Joo. Tai sehän on oikeestaan mun ja Anne Marin homma nykyään. Me käyään keskiviikkoaamuna hakemassa ne ruuat sieltä, kannetaan yläkertaan, katotaan ja jaetaan sitte. Jokkainen käypi hakee leipää, lihaa, mitä kaikkee siellä ny on.

Oon käyttänyt ja viime viikollakin otin mukaan jotakin tuosta. Kotona laitellut sitten ja syönytkin tuossa.

Kyllä sehän on todella hyvä ja vaikuttaa myös omaan elämäntilanteeseen ja arkeen. Kun eihän sitä kukaan pärjää pelkällä työttömyyspäivärahalla. Porukalla syödään ja tehdään. Just nuille nuoremmille jätkille on hyvä, niin on erilaisia ruokia ja sitten jos tehhä vielä tässä erilaisia lihoja, että miten niitä valmistetaan. Siinä tulee ohimennen sitten semmosta ope-
tusta.

Nuorten omina tavoitteina esille tuli myös sosiaalisuuden lisääminen omassa arjessa Spartakilla käyntien muodossa. Työntekijöiden sekä pajatoimintojen että myös vapaa-
muotoisemman keskiviikkoisin kokoontuvan ryhmän merkitykset kuntoutuksessa nähtiin tässä merkittävänä ja vuorovaikutustaitoja ylläpitävinä seikkoina. Ryhmän arkiset toimintatilanteet vahvistavat myös nuorten osallisuutta käytännössä. Näitä asioita haastateltavat kuvailivat seuraavasti:

Tietenkin silloin, kun on säännöllisesti täällä ollu, niin se on vaikuttanut silleen, että on pysynyt siinä rutiinissa kiinni. Ja on saanut elämän sitä kautta järjestykseen. Ja nyt vaikuttaa tällä hetkellä silleen, että kun on tuossa ryhmätoiminnassa mukana ja sitten on tuota, on Anne Marin ja Mikon tuki, niin vaikuttaa silleen, että on semmonen turvallinen olo, että on niin kuin mihin ottaa yhteyttä tarvittaessa. Ja sitten tieto, että täällä pystyy niinku käymään... Tietenkin se (vuorovaikutus ja kontaktit muihin ihmisiin) pitää tämä toiminta, kun täällä käy, pitää semmoista sosiaalisuutta yllä, että ehkä enemmän. Kyllä se niin kuin positiivisesti siihen vaikuttaa.

Tässä ryhmässä käy ja pysyä niin kuin mukana kuitenkin piireissä... No, se ei siihen arkirytmiiin taia hirveenä vaikuttaa, että kun kerran käy viikossa,

mutta tietenkin tänään (keskiviikon ryhmä) täällä nään täällä ihmisiä ja pysyn silleen niinku, pysyn yhteyessä ihmisiin.

Ei sen kummemmin vaikuta, ku tuo yks päivä vaan on, mutta kuitenkin sekin on tyhjää parempi, että silleen on kiintopiste. Ajattelin minä nyttenkin tulla tällä viikolla käymään treenaamassa vielä tässä, vaikka ei oo ykp:ta. Kahvillakin on hyvä tuossa käyvä ja keskustella, että semmonen sosiaalinen puoli kans.

8.2 Kokemusasiantuntijuus päihdetyössä

Spartakin työntekijöiden kokemusasiantuntijuus nähtiin haastateltavien taholta merkittäväksi tekijäksi heidän kuntoutumisessaan. Uskoa toipumiseen lisäsi työntekijöiden oma-kohtainen toipuminen päihteiden käytöstä sekä esimerkkinä toimiminen siinä, että myös nuoret asiakkaat voivat selvitä ja onnistua vielä elämässään taustoistaan huolimatta. Nuoret puhuivatkin tässä yhteydessä sen motivoivasta vaikutuksesta kohti päihteettömyyttä.

Mikko ja Anne Mari on ollut tosi hyvänä motivaationa ja kannustimina. Kokemusasiantuntijuus, se on just siinä tärkein, sen takia juuri, että heillä on tietoo ja omakohtaista kokemusta, niin se on tuonut semmosen tosi ison tuen, ja semmosen uskon kans siihen, niinku asiaan, että on niinku mahdollisuus selvitä.

...mut ei se oo itellä onnistunu (päihteettömyys) Se on helppo sannoo mutta vaikee tehdä. Toiveikkuutta tuo. Vähenty ny pikkasen...

Työntekijöiden kokemusasiantuntijuus vaikutti myös kasvattavan nuorten luottamusta heitä kohtaan. Tämä näkyi haastatteluissa siten, että nuoret mainitsivat kokemusasiantuntijuuden tai siihen johtaneet taustat sekä luottamuksen samassa asiayhteydessä.

..eikä oo vaikeuksia luottaa heihin tai kysellä ja puhua omista asioista. Ja kun taustat tietää, niin ei hekkään oo ruusuilla tanssinu.

Nuorten omakohtaisen kokemuksen mukaan vertaiselta eli kokemusasiantuntijalta saatu tuki ja varsinkin ymmärrys oli syvempää kuin henkilöllä, joka on opiskellut asiaa ja työskenteli nyt alalla. Haastatteluissa osa näki tällaisen omakohtaisen kokemuksen puutteen myös johtavan siihen, ettei asiakkaita nähdä yksilöinä, vaan kaikkia kohdellaan saman kaavan mukaan.

Ne ei sitä käsitä samalla tavalla kuin vertaistuki/kokemusasiantuntija. Ne käsittää sen silleen, miten on niin kuin koulussa opetettu lähinnä. Ja tietenkin oppivat asiakkaitten kautta, mutta kun ei oo sitä henkilökohtaista kokemusta, niin sitä jotenkin ei tuu samanlaista. Ei välity sitä tunnetta, että toinen niinku ymmärtää sen asian samalla tavalla. Se on enemmän sitä niinku semmosta virallista, että... Siellä ei niinku voi niin avoimesti avautua, sen takia koska siellä ei oo sitä henkilökohtaista ymmärrystä just siihen asiaan, että se on just sen kaavan, kaavanmukainen. Kaikkia kohdellaan samalla tavalla ja sitä ei osata niin huomioon sitten ihmisiä yksilöinä.

8.3 Onnistunutta kuntoutumista tukevat tekijät

Käyttämämme tutkimuskirjallisuuden perusteella huomioimme analysointivaiheen teemoissa erillisenä kohtana asiakkaiden ajatukset kuntoutumisen onnistumisen kannalta merkittäviksi koetuista tekijöistä. Tutkimuskirjallisuuden mukaan vaikuttavimmiksi tekijöiksi nousivat kiinnipitävä ja retkahduksia ehkäisevä työote, jalkautuminen, vuorovaikutus, vertaistuki ja yhteisöllisyys. Näitä haastattelussa saatuja onnistuneen kuntoutuksen tekijöitä käsitellään seuraavissa alaluvuissa.

8.3.1 Kiinnipitävä ja retkahduksia ehkäisevä työote

Haastateltavat kokivat tärkeäksi työntekijöiltä saadun reaaliaikaisen tuen päihteettömyydelle. Samoin heidän tukensa erilaisten lomakkeiden täyttämässä ja opastamisessa palveluihin sekä tarvittaessa työntekijöiden myös niihin mukaan lähteminen. Näin nuoret pystyivät harjoittelemaan sosiaaliin vuorovaikutustilanteisiin osallistumiseen vaadittavia taitoja ja valmiuksia työntekijöiden tuella. Nuorten tunne omasta osallisuudesta vahvistui onnistuneiden vuorovaikutustilanteiden avulla. Kaikki nämä tekijät nuorten mielestä rohkaisivat heitä myös jatkossa toimimaan itsenäisemmin.

Vastauksista kävi myös ilmi, kuinka toiminnan lisäksi myös viikoittaiset kahdenkeskiset keskustelut luovat tunteen ja varmuuden siitä, että asiakkaan tilanteesta ollaan aidosti kiinnostuneita ja että häntä myös tuetaan tarvittaessa.

Meillä on harva se viikko aina Anne Marin kans se oma pieni juttutuokio

minun raitistumisesta ja siitä jatkosta ja tilanteesta tai, että miten minä oon pysynyt selevin päin. Ja, tuota, että onko ollut minkäänlaisia, niinku läheltä piti tilanteita retkahtaa mihinkään ja, ja... Ja jatkosta sitten, että syökö vielä antabusta ja meinaanko olla kuinka pitkään selevin päin. Oon kyllä silleen niinku, että koen sen tärkeeksi ja siitä on ollut melko paljon apua että, jos jottain tulee, niin mä pystyn soittamaan Anne Marille tai Mikolle, jommalle kummalle ihan milloin vain, että jos tuntuu siltä. Joka perjantai aina käyään asioita läpi ja onnistumisia. Palkintoja ja mitaleja täällä ei jaeta, mutta mulle se on jo palkinto, että mä saan olla täällä.

Tukea Spartakilta on saatavilla myös työajan ulkopuolella Supertuki-puhelimen muodossa, johon vastataan 24/7. Vaikka kaikki haastateltavat eivät itse olleet käyttäneet palvelua, olivat he silti sitä mieltä, että sen tuoma apu on tärkeää henkilölle, jolla on akuutti tuen tarve.

Se ollut semmonen ehkä kuin suurin niinku apu siinä. Ja tietenkin täällä paikan päälläkin, että pystyy, pystyy käyä ja muuten, mutta sitten ei oo aina niin helppo lähteekkään. Tosi paljon se on helpottanut oloa (soittaminen) silloin ja vaikuttanut tosi paljon kuntoutumiseen.

Ja jos jotain tulee, niin pystyn kyllä soittamaan Anne Marille tai Mikolle jommallekummalle ihan millon vaan.

No, sitä minun ei oo tarvinnu käyttää, kun sitä on melkein päivittäin täällä. Mutta kyllä sitä on huomannu, että miten paljon se soi ja näkyy soivan. Kyllä se on tarpeellinen. Ja aion kyllä jollekin suositella sitä, jos joku tarvitsee.

Päihteettömyys on Spartakin toimintaan osallistumisen edellytys, samoin myös Supertuki-puhelimeen soittamisessa, josta yksi haastateltava kertoi seuraavaa:

... viime talvena, kun käytin vielä alkoholia, niin jos mulla oli jotain asiaa ja Anne Mari kuuli kautta tiesi, että oon humalassa, niin se sano suoraan, että soita sitten, kun oot selvinpäin ja, ja no, sit ei välttämättä ite ees soittanu sitte, kun oli selvinpäin, kun se tuli semmonen morkkis periaatteessa siinä, kun on menny soittamaan. Seuraavalla viikolla, kun juteltiin kasvotusten, niin huomasi, et ei Anne Mari silleen vihaa, vaan ei vaan jaksa kuunnella humalaista, joka on ihan ymmärrettävää. Niin sitten tuli itelle se, ettei sitä tarvis sillä keinon pelätä sitä soittamista, vaikka kuinka ois morkkis. Se antaa semmosta, niinku luottoa siihen, että uskaltaa soittaa ja pystyy ja saa soittaa, kunhan on selvinpäin.

Haastateltavat tosin tiesivät myös sen, että jos jollakulla on todella vakava tilanne päällä ja lähes hengenlähdön vaara, on apua myös saatavissa, vaikka henkilö olisikin soittohetkellä päihtyneessä tilassa.

8.3.2 Jalkautuminen

Haastateltavat näkivät Spartakin jalkautuvan työtteen merkityksellisenä. Haastattelun alussa kaikki eivät kertoneet itse käyttäneensä näitä palveluja, vaan työmuodon merkityksestä puhuttiin yleisellä tasolla; hyvänä mahdollisuutena niille nuorille, jotka joutuvat ensimmäistä kertaa elämässään hoitamaan omia asioita. Samoin mainittiin myös vankilasta vapautuvien tarve saada apua arkisten asioiden hoidossa.

Haastattelujen edetessä tuli esille myös lukuisia omakohtaisia kokemuksia avun saannista siten, että Spartakin työntekijä on ollut mukana asioimassa eri viranomaispalveluissa, kuten käynneillä Kansaneläkelaitoksella tai TE-palveluissa. Nuoret itse näkivät näin saadun avun rohkaisseensa heitä toimimaan itsenäisemmin.

...käytiin Mikon kanssa mulle tuota palkkatukea vähän kyselemässä niin eespäin, vaikka sillä keinoin tuttu virkailija on, mutta oli kuitenkin hyvä, että se Mikkoki oli siinä nii... pysty Mikko kertomaan minusta sitten semmosia, mitä ei itellä tuu välttämättä mieleen kertoa. Tai pidä tarpeellisena sanoa.

...ois hyvä varsinkin nuorille, jotka on vasta täyttänyt 18 ja ite joutuu ensi kertaa elämässä vastaamaan omista asioista, hoitamaan asiat ja niin. Niin varmasti ois paljon mukavampi heillääki näin hoitaa asioita, jos ois joku jolta kysyä. On ollu helpompi olla, kun tietää just, että on se tuki takana.

No, minun kohdalla varsinkin tosi tärkeänä, ku tulee vankilasta koevapautteen ja tämmöseen työtoimintaan ja siviiliin, niin kyllä siitä on ollu hirvee tuki ja apu, kun Anne Mari on ihan tosissaan ollu, ihan niin mukana neuvomassa tuolla, niin virastoissa ja muuten.

... On Mikko käyny ainaki tossa Kela-asioissa, ei sen kummempaa. Niin pieniä hommia... no, kyllä se periaatteessa on rohkaissut asioimaan jatkossa itse. Kyllä se tärkeää on.

Samoin Spartakin työntekijöiden vuosien kokemus yhteistyöstä eri viranomaisten sekä muiden toimijoiden kanssa nähtiin sekin tärkeänä ja luottamusta herättävänä asiana haastateltavien mielestä. Työntekijöiden luonteva toimiminen yhteistyössä heidän kanssaan madalsi myös nuorten kynnystä tutustua erilaisiin toimintoihin sekä heidän kykyynsä ottaa vastaan myös Spartakilla vierailemassa käyneitä ryhmiä.

Se tais olla silloin alkuun, että se oli niinku helpompi, että kun ite ei osannut selittää niitä asioita silleen niin hyvin... Jonkun näköistä semmoista tukee

siihen asiointiin. ...mutta on huomannut, että ihan hyvä niinku yhteistyö on tai silleen kontakti, että tulevat juttuun... saa siitä semmosen tuen niinku.

8.3.3 Vuorovaikutus ilmapiirin luomisessa sekä vertaistuki ja yhteisöllisyys

Haastateltavien vastauksissa tuli esille moneen kertaan ja eri yhteyksissä työntekijöiden vuorovaikutusosaaminen. Haastateltavat kuvailivat suhteitaan ohjaajiin luottamuksellina väleinä, jolloin työntekijöille saattoi uskoutua niin halutessaan, mutta joilta myös pystyi pyytämään apua ja tukea sitä tarvitessa. Vuorovaikutuksella ja luottamuksella on suuri merkitys nuorten osallisuuden vahvistumisessa. Tätä nuoret arvostivat suuresti, eivätkä pitäneet sitä itsestään selvyytenä. Luottamuksen syntymiseen vaikutti vastaajien taustan mukaan, Spartakin työntekijöiden entisten päihde- ja/tai rikollistaustojen tunteminen ja heidän niistä selviytyminen. Lähes ystävyysverroista luottamussuhdetta kuvastanee ehkä parhaiten seuraava kommentti:

Kyllähän jokaisella on ne lähesimmät ystävät, jolle juttelee ja sitten eri asioita tukihenkilöille ja näin, mutta kyllä minä oon voinu ihan reilusti täällä jutella ja näin ihan asioistani ja näin. Ja sillä lailla asioista, joista on tuntunut ja pitänyt puhua heidän kanssaan.

Työntekijöiden hyvät vuorovaikutustaidot tulivat esille myös arvostavan kohtaamisen kokemuksina, joita vastaajat kuvailivat yleisesti siten, että asiakkaina heitä kuunnellaan ja heidän esittämiä mielipiteitä ja ideoita arvostetaan. Ketään ei heidän mielestään tyrmätä, vaan asioista pystyy keskustelemaan vapautuneesti.

Kaikki ideat mitä on tullut itelläkin mieleen ja heillä on ollut ja keskusteltu, niin kyllä, niinku aivan mahtava porukka sillä keinoin on. Kaikki kuuntelee toisiaan ja auttavat ja niin eespäin. Kuunnellaan ja arvostetaan mielipiteitä. Vaikka ei välttämättä oo mistään isostakaan asiasta joskus kyse, mut se on kuiteski hyvä, että he ottavat huomioon sen sun oman mielipiteen siinä niin. Tämmönen se on just, niinku tärkeä, et tulee kuulluksi.

Ilmapiiriä Spartakilla kuvailtiin hyväksi. Nuorten vastauksista tuli selkeästi esille, että juuri työntekijöillä oli suuri vaikutus paikan ilmapiirin luomisessa. Nuoret myös tunsivat kuuluvansa yhteisöön, jossa heidät hyväksytään sellaisina kuin he ovat. Yleisesti nähtiin, että Spartakilla ryhmänjäsenten ja työntekijöiden toiminta oli luontevaa sekä molemmin puolin arvostavaa. Tämä puolestaan kuvastui nuorten vastauksissa varsinkin asiakkaiden

mielipiteiden huomioon ottamisena. Kaikki edellä mainitut seikat vaikuttivat vastaajien mielestä hyvän ilmapiirin syntymiseen. Hyvästä ilmapiiristä kertoo myös se, että nuoret, jotka olivat aiemmin sinne ohjautuneet viranomaisten taholta, halusivat jatkaa siellä käyntejään, esimerkiksi Välkyt-ryhmään osallistuen.

Kyllä täällä silleen hoijetaan hommat, että jokkainen tuntis kuuluvansa tähän yhteisöön. Täällä kyllä voi olla ihan oma ittensä ja pittääkin olla. Mitäpä sitä muuta esittämään. Ja työntekijät tekkevät sen hyvän ilmapiirin ihan luonnostaan tänne.

Täällä on semmonen niinku hyväksyväinen ilmapiiri, ettei oo tullut semmosta niinku syrjimisen tunnetta, että ihmiset työntäis pois. Ja sitten on tosiaan saanut vettäytyä rauhaankin ja tuolleen. Varmasti se sieltä niin kuin lähtee, tietenkkin työntekijät luo sen niinku perusilmapiirin siihen ympärille, että sieltähän se niinku lähtee. Se vaikuttaa hyvin paljon varmasti siihen, että minkälainen on se yleisilmapiiri ja kaikki asiathan sitten vaikuttaa.

Kuunnellaan toisia ja autetaan, kun tarviihtee. Niinku toinen koti - tänne on aina mukava tulla. Voipi sanoa kyllä, ihan niinku kotiin tulis.

Hyvänä ja yhteisöllisenä. Porukalla tehään asioita. Jutellaan. Ryhmä ja työntekijät niinku toimii keskenään hyvin.

Haastattelujen suorittamisen aikana kävi ilmi, että kiusaaminen on ehdottomasti kiellettyä. Jos edes viitteitä sinnepäin ilmenee, niin asiasta keskustellaan heti asianomaisen henkilön kanssa. Tämänkin seikan nähtiin vaikuttavan hyvän ilmapiirin luomiseen.

Täällä on kuiteski sen verran hyvä tiimi meillä ollut aina, että kaikki tulloo kaikkien kanssa toimeen. Tottakai jokaisella on huonoja päiviä, silloin tällöin. Mutta me nyt ollaan justiaa siihen pyritty, että jos on huono päivä, sanoo siitä porukalle, että on huono päivä, että niin haluaa olla, vaikka omissa oloissaan, että tälleen näin. Kaikki on sujunut mallikkaasti, ettei oo kettään syrjitty ja kaikki autetaan, jos millon appua tarviihtee. Jos joku vaikka ihan tsoukilla naljailee ja nähään, että joku loukkaantuu, niin siihen puututaan heti, et ei hyväksytä ollenkaan, että kiusataan.

Työpajojen lisäksi nuoret osallistuivat mielellään myös keskiviikkoisin kokoontuvan Välkyt-ryhmään. Ryhmän kokoonpano oli heidän mukaansa vaihtelevaa, sillä ryhmän toiminta perustuu täysin vapaaehtoiseen osallistumiseen. Merkittävä osa vastaajista kuitenkin osallistui näihin keskiviikon tapaamisiin säännöllisesti. Yhtenä motiivina siellä käynneille oli jo aiemmin kerrottu ruoka-apuna saadun ruuan valmistaminen ja ruokailu sekä kävijöille mukaan annettavien ruokatuotteiden jako. Sosiaalisten suhteiden tarve ja

oman paikan löytäminen tuli myös tässä kohtaa esille. Nuorten mukaan ryhmän jäsenten näkeminen ja keskustelu heidän kanssaan vahvasti tunnetta siitä, että minä kuulun johonkin ryhmään, missä minut hyväksytään ja arvostetaan omana itsenäni. Tämä onkin erittäin tärkeää nuorten osallisuuden rakentumisen kannalta. Haastatteluun osallistuneiden mielestä Välkyt-ryhmässä käynti tuki heidän sosiaalisten taitojen ylläpidon lisäksi myös heidän päihteettömyyttään siellä käytyjen erilaisten päihdeasioihin liittyvien keskustelujen muodossa. Tämä puolestaan kuvastaa vertaistuen tärkeyttä kuntoutujan elämässä.

Samanlaisia tunteita, mutta astetta syvempiä kuvattiin myös kerrottaessa leiritoiminnasta. Spartak järjestää omaa leiritoimintaa pari kertaa vuodessa Sotkamossa sijaitsevalla Sopentuvalla, jonka tukiyhdistykseen Sopentuvan tuki ry:n myös Spartak kuuluu. Nuoret kuvailivat näitä Sopentuvalla käyntejä merkittäviksi kokemuksiksi sekä ryhmäytymisen että yhteisöllisyyden kannalta. Luonnossa liikkuminen yhdessä sekä siellä toteutettujen aktiviteettien kuten paintballin pelaaminen nousivat esille, samoin kuin leirillä yhdessä valmistettu ruoka sekä saunominen.

Spartakin pajatoiminnoissa sekä Välkyt-ryhmässä että yhteisillä leireillä saatuja kokemuksia vastaajat kuvasivat seuraavasti:

Parin kaverin kanssa ollut puhetta päihteistä ja päihteettömyydestä. Että ihan avoimesti pystyy puhumaan ja kysymään. Itse oon saanu paljon neuvoja ryhmäläisiltä iteltään. Samalla tulee esille se, toisesta ryhmäläisestä välittäminen. Että täällä ollaan yhtä suurta perhettä kaikki. Ja kun oltiin siellä Sopentuvalla, silloin leirillä syyskuun lopulla, niin sielläkin keskusteltiin kavereitten kanssa ihan oikeestaan maan ja taivaan väliltä kaikki. Ja opeteltiin tutustumaan toisiin vähän syvemmin ja paremmin. Hyvä, että siinä vaiheessa kaverit jaksaa vielä kuunnella, vaikka on leiri ja niin sanottu vapaa-aika siinä.

Kyllähän sitä on keskusteltu keskenään näistä asioista joskus jotaki. Kyllähän sitä tuetaan toinen toisiamme. Leirit varmasti vaikuttaa yhteishenkeen ja oon ollu yhdessä leirillä syksyllä. Minä siinä taisin sitten olla se vastaranankiiski, oli kylmä ja kaikkee, en ollut luomassa yhteishenkeä. Siinä oli omia asioita siinä sitten. Mutta oon osallistunu ja kyllähän se ryhmää tiivistää siinä sitte leirit ja retket. Kyllä minäkin loppupeleissä sitten tykkäsin siitä. Oli mukavaa loppujen lopuksi.

Leirilläki saa ihan erilaisia näkemyksiä toisista. Ei täällä tuu sillä tavalla paremmin tutustuttua. Leirillä menee paljon syvemmälle, minä ainakin huomasi sen.

8.4 Kokemukset viranomaispalveluista

Haastateltavilta kysyttäessä kokemuksia eri viranomaispalveluista, jotkut vastaajista kertoivat niistä yleisellä tasolla. Asioiden kerrottiin sujuvan mutkattomasti esimerkiksi kaupungin omistamassa Kiinteistö Oy Kajaanin Pietarilla asioidessa. Palveluista A-klinikan toiminta nousi eniten esille sieltä saatujen esimerkiksi Antabus- sekä korvaushoitojen muodossa. Yksi asiakkaista ei ollut asioinut siellä ollenkaan

Oon vuosien aikana saanu A-klinikalta kuitenkin apua, ja käyn kuntouttavan työtoiminnan lisäksi siellä säännöllisesti. Puoli vuotta oon ollut päihdeettömänä.

Se Antabus-hoito siellä A-klinikalla on kyllä itteeni auttanu.

Yhtä henkilöä lukuun ottamatta (ei A-klinikan asiakkuutta) vastaajat olivat kokeneet myös nuivaa suhtautumista A-klinikalla. Se oli tuottanut suurimman pettymyksen aiheen ajatellen heidän päihdekuntoutumistaan. Haastateltavat olivat kokeneet työntekijöiden asenteen ajoittain kielteiseksi ja etteivät he tulleet täysin ymmärretyiksi. Totuuden puhuminen saattoi aiheuttaa muutoksia asiakkaan kohtelussa. Näitä tunteja kuvailtiin seuraavasti:

En minä silleen oo A-klinikan asiakas muuten ollukkaan. Ku minä oon vaan, silloin ku oon ite niinku mennä sinne ja tarvinnu – halunnu näyttää, kun on väännyt ja käännyt asioita saatana ristiin rastiin että. Lääkärin määräämien lääkkeitten takia saatana oot suunnilleen joku narkkari siinä. Eihän se niin voi mennä... Kielteistä asennetta on kyllä näkynyt. Lääkäri on yrittänyt poliisia myöten kysellä, että käytäkö väärin, myynkö lääkkeitä, tuommosta paskaa. Mutta sieltä on tullut, ettei oo mitään todisteita, en tee semmosta. Onhan ne väen vängällä yrittänyt saaha loppumaan.

Onhan se, jos tietämys on paljon suurempi semmosella ihmisellä, joka on ite kokenu. Ja eläny sitä elämää. Kun toiset kirjoittaa tuolla klinikalla oikeesti nettiin ja googlettaa, mitä joku sana tarkoittaa. Mutta sit, jos se on koettu sydämen rintaäänellä, niin se on vähän faktempaa. On huonoja kokemuksia muun muassa A-klinikalta. Semmosia asioita mitä ei oikeesti minun kohalla oo tässä elämässä ees tapahtunu, niin siellä on vaan päätetty, että niin on käyny ja kirjattu papereihin. Ja se on sitte mennä niin läpi, vaikkei sitä koskaan oo ees tapahtunu. Vääristely. Ja jos papereista näkee, että on päihdeidenkäyttöä ynnä muuta, niin kyllä sitä b-luokan kansalaiseksi tuolla luokitellaan. Ja vaikka kuinka muutat elämäntapaa, niin kyllä täällä ymmärretään ihan toisella tapaa. Jokainen on samanarvoinen, vaikka jokaisella on oma elämä.

...oon huomannu negatiivisuutta palveluissa. Se on semmoista aika ehotto-muutta ja tuota just, kun se puuttuu se henkilökohtainen ymmärrys siitä ja sitten se on semmoista aika niinku, saattaa tulla sanktioita, jos siellä puhut totta. Kerrot sen tosi tilanteen, niin se saattaa olla, että sinun hoito tai joku vastaava kohtelu, niin tuota muuttuu erilaiseksi... Joo, ja ne käytännöt ovat niin ehdottomia. Periaatteessa ns. rangaistaan ja siirretään eri luokkaan siten, että kohtelu muuttuu.

Kuntien viranomaispalveluja nuoret vertasivat Spartakin toiminnassa saatuihin kokemuksiinsa. Tällä perusteella he totesivat yhteistyön toimivan Spartakin kohdalla mutkattomammin - yleisesti sen todettiin olevan luottamuksellisempaa jo työntekijöihin syntyneen luottamussuhteen vuoksi sekä samalla myös rennompaa - ei niin virastomaista. Viranomaisten kohtaamisia kuvailtiin yleisluonteisella tasolla mm. näin:

...kyllähän sitten kolmannen sektorin, tämän työntekijät, niin onhan se rennompi ja luottamuksellisempi jotenkin se ilmapiiri ja vuorovaikutus. Ei oo negatiivisia kokemuksia, mutta ohan se tietynlainen, kun mennään virastoon, istutaan näin siellä sitte toimistoympäristössä. En tiää, vaikee selittää. Virallinen olo ja sitte ei välttämättä viiti kertoo ihan kaikkee, ettei ymmärrätä väärin, kun ne on ilmoitusvelvollisia sitte, niin asioista eteenpäin. Kokemusasiatuntija on kolmannen sektorin toimija ja se ei oo sillä tavalla. Voi kertoa reilummin, ettei tarvi pelätä sitä että ja voi luottaa vähän paremmin ja ei ole niinku sillä lailla velvollisuutta ilmoitella asioista ilmeisestikkään. On se vaitiolovelvollisuus siinä. Perheellisellä varmaan ainakin helpompi puhua, ei tarvi pelätä lastensuojelua, tai johonki ilmoitetaan, tai väärinperusteita, että ennemmin on ihan hiljaa.

8.5 Spartakin toiminnan kehittäminen

Spartakin toiminnan kehittämisestä kysyttäessä, eivät haastateltavat juuri osanneet vastata siihen, miten niitä voisi kehittää. Nykyisten toimintojen nähtiin olevan riittävän hyvät, sillä nuorten mukaan Spartak ottaa toimintaan osallistuvat nuoret mukaan hyvin jo nyt, esimerkiksi pajatoimintojen suunnittelussa. Nuoret kertoivatkin, kuinka heillä on mahdollisuus toteuttaa esimerkiksi omia ideoitaan jonkin esineen tuunaamisesta jne. Näihin he olivat saaneet vaikutteita myös internetistä. Työpajoilla rakennetaan näiden ideoiden pohjalta mm. puutarhakalusteisiin lukeutuvia Jukka-sohvia, jotka valmistetaan puista eurolavoista. Ehkä juuri tästä syystä nuorten näyttikin olevan vaikeaa keksiä, miten vielä parantaa toimintaa, joka jo nyt vastasi hyvin heidän realistisiin toiveisiinsa.

Pajallakin pystyy tekemään niin monenlaisia asioita ja muuten mutta... Mikähän se, ja täällä on niin tosi laaja-alainen, on tämä toiminta Spartakilla, että täällä periaatteessa niinku pystyy tekemään ihan kaikkee. Mutta mitä minä ite haluaisin. Siinä on semmonen kysymys, että minä en vielä tiä itekkään, mitä minä itekkään oikein haluaisin. Tuolla pajalla ollaan saatu hyvin paljon vaikuttaa siihen, mitä tehdään. Kuhan vaan niinku ehoittaa, niin on oltu avoimia siihen että, on saanut tehdä taidetta ja muuta.

Sehä on itestä kiinni, mikä kiinnostaa. Sitä ku ite tykkää mopoja ja autoja sun muuta laittaa, niin sitä on sitten tuolla (pajalla).

Haastattelujen yhteydessä mietittiin kehittämisen yhtenä osuutena myös nuorille naisille suunnattavia toimintoja heidän huomioimiseksi ja siten heidän osallisuuden parantamiseksi. Tämä osuus kuten myös edellinen koko toimintaa koskeva kehittäminen koettiin haastatteluissa yleisesti haastavaksi. Ihailtavasti nuoret kuitenkin yrittivät parhaansa mukaan keksiä parannusehdotuksia myös tähän kohtaan. Jotkut vastaajista nimesivät konkreettisia asioita, kuten yhteistä ruuanlaittoa tai leivontaa, hohtokeilausta, käsityöryhmiä sekä huonekalujen kunnostusta

Varmaan tyttöjen pajatoimintaa, mutta en tiä, miten minä voisin siinä auttaa, että minä oon enempi semmonen, että itekseen teen, enkä ryhmässä. Semmosta tänne varmaan tarvittas ja oikeenlainen porukka. Askartelua, huonekalujen entisöintiä, tai liikuntaan liittyvää. Neulontaa, ompelua, kaikenlaista. Leipominen monella mielenkiinnon kohteena... Nupalta vuokrata keittiötiloja tai muuta semmoista. Leipomuksia vois, vaikka myydä, tai jokin viedä kotia.

Mistä nuoret naiset tykkää... Käyvät vaikka hohtokeilaamassa, tai ruuanlaittoa yhdessä, kerran viikossa. Pääasia, että jottain, johon kaikki osallistuu.

Spartakin asiakaskunnan haastatteluissa kysyttiin aina lopuksi heidän mahdollisia toiveitaan ja terveisiä. Nuorten vastauksista tässäkin kohtaa tuli esille heidän tyytyväisyytensä Spartakin järjestämään toimintaan, joka tuli esille mm. kannustuksena:

Spartakille terveiset ja että jatkakaa samaan malliin!

Toiveiden ja terveisten kyselyssä tuli esille myös nuorten kokema huoli Spartakin toiminnan jatkumisesta. Nuoret kokivat paikan omakseen ja toivoivat, että toiminta jatkuisi ennallaan. Yksi vastaajista osoitti sanomansa poikkeuksellisesti Kajaanin kaupungin päätäjille:

Kuhan nyt kaupunki rahoittais tämmöstä paikkaa vain ni... Tämä on kyllä niin tärkeä, tärkeä asia, että tuota ihan hullua, jos ei löyvy rahoitusta tämmöseen touhuun... Päättäjät voisivat kyllä päätänsä käyttää. Rahhaa varmaan menee pikkusen turhenpaankin... Kuitenkin tämä on meidän kajaani-laisten tämmönen hyvä asia, joten luulisi joku kolikko löytyvän kaupungilta. Monen nuoren tulevaisuus on tästä kiinni ja ei ne ainakaan paremmaks asiat mee, jos tämä meiltä loppuu. Sitten ne on muualla, sitten jossain... ja enemmän tulee varmaan maksaa valtiolle sitten, paljonkin enemmän, kun eivät oo tämän toiminnan piirissä. Ja niin pienellä rahalla, kun tämäkin toimii vielä täällä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

9.1 Johtopäätelmät teorian ja tulosten tarkastelusta

Haastatteluista saatujen tulosten perusteella Spartakin toiminta vastaa jo tällä hetkellä hyvin asiakaskuntansa tarpeisiin, ottaen huomioon sen, että kyseessä on pieni kolmannen sektorin toimija Kajaanissa. Spartakin kuntoutustoiminnoista vastaavat pääasiassa kaksi työntekijää. Tänä kesänä poikkeuksellisesti heidän lisäksi pajatoiminnoissa mukana oli nuoriso-ohjaaja, jonka palkan maksoi Kajaanin kaupunki.

Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys osana päihdetyötä nousee jo opinnäytetyömme teoria-osassa vahvasti esille. Näin on myös käytännössä, sillä vuorovaikutukseen liittyvillä asioilla on suuri merkitys sosiaalisessa kuntoutuksessa, samoin päihde- sekä mielenterveys-työssä. Tämä seikka tuli ilmi tähän työhön käyttämistämme teorialähteistä sekä nuorten haastatteluista. Onnistuminen asiakkaan kanssa vaatii työntekijältä hyviä vuorovaikutustaitoja ja syntynyt suhde voikin olla asiakkaan kuntoutumisen kannalta tärkeämpää kuin itse päihdetyöhön käytetyt menetelmät. Samoin työntekijöiden suhtautumisella asiakkaan ongelmiin voi olla kauaskantoisia vaikutuksia niin hyvässä kuin pahassakin, näin erityisesti nuoren asiakkaan kohdalla. Spartakin toiminnassa on haastattelujen valossa onnistuttu näissäkin seikoissa, sillä nuoret kokivat työntekijät helposti lähestyttäviksi ja luottamuksen arvoisiksi ja paikan tunnelman lähes kodinomaiseksi. Nuorten luottamusta myös muihin toimijoihin herätti Spartakin oman verkoston laajuus mm. viranomaisyhteistyössä sekä siinä havaittu luonteva toimiminen.

Spartakin toimintaan osallistuneiden nuorten vastauksissa heidän omien tavoitteidensa voidaan nähdä pitkälti vastaavan juuri sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita, joita ovat arkirytmien sekä sosiaalisten suhteiden ylläpito sekä näiden taitojen vahvistaminen. Spartakin päihdekuntoutustyön kohdalla korostuivat myös työntekijöiden kokemusasiantuntijuus sekä Spartakin asiakkaiden vertaisena toimiminen uusille toimintaan mukaan tuleville asiakkaille. Kokemusasiantuntijuuden tarpeellisuus nousee haastatteluissa esille siinä, miten hyvänä malliesimerkkinä nuoret kokevat työntekijöiden päihde- sekä vankilataustat ja kuinka he siinä näkevät myös omakohtaisen mahdollisuuden selvittää ongelmistaan. Kaikille päihdeettömyys ei ole vielä itsestänselvyys, mutta haastatteluista saatiin käsityksen, että nuoret osasivat myös suhtautua siihen toiveikkaasti.

Kokemusasiantuntijan merkitys päihdekuntoutuksessa nähtiin merkittäväksi tekijäksi myös siitä saadun pitkäaikaisen tutkimustiedon perusteella. Kokemusasiantuntijuus tuli lisäksi esille haastateltavien verrattessa Spartakin tarjoamia palveluita viranomaispalveluihin, joista A-klinikka nousi esille negatiivisessa mielessä. Haastateltavien mielestä rehellisyys ei aina kannattanut siellä asioidessa ja työntekijöiden omakohtaisen kokemuksen puute vaikutti myös heidän kykyynsä käsitellä asioita. Toisaalta A-klinikan toiminnan nähtiin myös tukevan osaltaan nuoren kuntoutumisprosessia Spartakilla. Se, että A-klinikan toiminta tuli nuorten puheissa esille, oli ymmärrettävää myös siksi, että heidän Spartakilla käyntiensä syyt pohjautuivat osaltaan päihdeiden käyttöön, jonka vuoksi he, yhtä lukuun ottamatta, olivat samanaikaisesti myös A-klinikan asiakkaita.

Erkon ja Hannukkalan mukaan nuoret tarvitsevat tuekseen turvallisia ja luotettavia aikuisia, jotka toimivat nuoren elämässä turvaverkon lailla. Haastatteluissa tulikin esille, kuinka Spartakin työntekijät ovat omalla jämäkkyydellään, luotettavuudellaan sekä aidolla kiinnostuksellaan nuorten hyvinvoinnista pystyneet luomaan hyvän yhteishengen. Tällöin myös hankalampien asioiden käsittely on helpompaa. Tässä varmaan Spartakin pienuus sekä yksilöstä lähtevä toimintatapa auttavat nuoren kohtaamisessa ja kuuntelemisessa. Työntekijät ovat myös huomioineet positiivisen palautteenannon merkityksen, sillä Spartakin toiminnassa ei palkintoja jaeta, mutta kannustusta senkin edestä. Nämä kaikki yhdessä vahvistavat ja tukevat nuoren itsetuntoa ja mielenterveyttä ja näin ohjaavat osaltaan myös päihdeettömyyteen.

Nuoren asiakkaan tasa-arvoinen kohtelu kuntoutusprosessin kaikissa ohjausvaiheissa samoin kuin hänen osallistuminen niitä koskeviin päätöksiin tukevat myös nuoren kehityksellistä kasvua kohti vastuullista aikuisuutta. Spartakilla nuoret myös osallistuvat yhdistyksen, hankkeiden ja työpajojen toimintojen suunnitteluun yhdessä työntekijöiden kanssa. Yhdessä tehdyn tasa-arvoisen kehittämisen ja suunnittelutyön näkevät myös Palsanen ja Kääriäinen (2015) tärkeänä ja nuoria voimaannuttavana, jopa niin, että nuoret kokevat oman kykynsä toimia myös yhteiskunnassa sen vuoksi paremmin.

Onnistumisen kokemukset kuntoutusprosessin aikana sekä arvostava kohtelu auttavat nuorta myös itsenäistymisessä sekä arvostamaan vastaavasti myös toisia ihmisiä. Samoin Spartakin toiminnalliset pajaryhmät sekä Välkyt-ryhmä luovat sen henkilöissä yhteisöllisyyden tunteen, joka on merkittävä mielenterveyttä suojaava tekijä. Samoin ryhmältä saatu hyväksyntä, ymmärrys ja asioiden yhteinen jakaminen antavat sen jäsenille voimaa, sekä parantavat yksilön luottamusta omiin kykyihin. Hyvästä ilmapiiristä kertoo myös se, että nuoret, jotka olivat aiemmin sinne ohjautuneet viranomaisten taholta, halusivat jatkaa siellä käyntejään esimerkiksi Välkyt-ryhmään osallistuen.

Nuorten vastauksissa tuli merkityksellisenä esille paikalliselta kauppaketju Tokmannilta saatavan viikoittaisen ns. hävikkiruokaerän jakaminen Spartakin asiakaskunnalle. Ruuan valmistaminen ja tarjoaminen keskiviikon vertaistukiryhmässä nähtiin hyvänä. Samoin sieltä kotiin vietävien elintarvikkeiden avulla moni pystyi myös valmistamaan ruokaa omassa kodissaan. Vertaistukiryhmän yhteisöllisyys mielestämme lisääntyy yhdessä valmistettävien ja nautittavien ruokien myötä. Yhteisöllisyyden tunnetta lisäsivät haastattelujen mukaan myös pajatoiminnat sekä leirit luonnon keskellä Sopentuvalla.

Jalkautuminen on nostettu jo nykyisessä sosiaalialan uudistuksessa keskeiseksi asiaksi, mutta sitä se ei ollut vielä vuonna 2004, kun Spartak aloitti toimintansa. Haastattelemamme nuoret ymmärsivät tämän toiminnan tärkeyden myös oman itsenäistymisensä kannalta. Jalkautuminen nähtiin myös vertailukohteina käyttämissämme KiipIt- ja Trio-projektien tutkimustuloksissa oleellisena asiana kuntoutustyön onnistumisen kannalta.

Jalkautumisen lisäksi, Spartakin toiminta on ollut jo aiemmin edistyksellistä myös siinä, että he ovat ottaneet aidosti nuorten omat ideat ja mielipiteet huomioon työpajojen suun-

nittelussa. Mielestämme juuri tästä syystä kysyttäessä Spartakin toiminnan kehittämistä, nuoret eivät havainneet siinä kehittämisen tarvetta. Tämä kohta haastattelussa koettiin suhteellisen haastavaksi aiheeksi, samoin kuin kysyttäessä miten parantaa naisten osallistumista toimintaan, tai millaista toimintaa heille voisi järjestää. Nuorten naisten toiminnan suunnittelemisessa vastaajien sukupuolikin vaikutti asiaan, sillä yhtä lukuun ottamatta vastaajat olivat toisen sukupuolen edustajia. Nuoret esittivät kuitenkin konkreettisia ehdotuksia, kuten yhteistä ruuanlaittoa, liikuntaa, hohtokeilausta, sekä huonekalujen kunnostusta alun epäröinnistä huolimatta. Nuoret olivat myös havainneet Spartakin toiminnan jatkuvuudessa epävarmuustekijöitä, jotka valitettavasti ovat tyypillisiä kolmannen sektorin toiminnoille säännöllisen rahoituksen puuttuessa. Asia huolestutti heitä, sillä käynnit Spartakilla koettiin tärkeäksi monin eri tavoin.

Vaikkei Spartak varsinaista mielenterveystyötä teekään on sen mukaisten työtapojen merkitys suuri päihdetyön asiakkaiden kannalta, sillä mielenterveysongelmat ovat usein joko syy päihdeiden käyttöön tai seuraus niiden käytöstä. Tästä syystä Trio-projektin loppuraportissa esitetyt asiat ja niiden vastaavuus Spartakin työssä ovat tärkeitä siellä tehdyn työn onnistumiselle. Samoin Spartakin päihdekuntoutuksen vastaavuus Tyynelän KiipIt-projektissa vaikuttaviksi tekijöiksi havaittujen toimintojen osalta vakuutti meidät siitä, että jo nyt Spartakin toiminta huomioon ottaen sen pienuus yksikkönä, on todella merkittävää ja vaikuttavan kuntoutuksen kriteerit täyttävää.

Spartakin toiminnassa nousee esille erityisryhmien kohdalla moniammatillisuus, jonka tulisi mielestämme olla kaikessa sosiaalialan työssä jo osa arkipäivää, sillä kuten Isoheranen (2012) väitöskirjassaan toteaa asiakkaiden ongelmat ovat moninaiset, eikä niiden ratkaisemiseen riitä yhden osaamisalan tietämys. Yhteistyössä tärkeäksi osaksi onkin muodostunut juuri Spartakin erityisosaaminen vaativien asiakasryhmien toimijana. Lisäksi Spartakin toiminta kokonaisuudessaan toteuttaa Alangon ym. (2010) esittämän Kurkiauran tavoitteita asiakaslähtöisyydestä, joka tukee asiakkaan terveyttä sekä vastuunottoa ja yhdistäen julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelut (ks. Leväsluoto & Kivisaari 2012, 9). Kajaanin kaupunki onkin yhdessä Spartakin ja muiden alueen toimijoiden kanssa kehittänyt palveluprosesseja niin, että juuri kohderyhmämme käyttäjät hyötisivät niistä. Huomionarvoista on myös se, että Spartakin omia vahvuusalueita on yhteistyön avulla haluttu hyödyntää siten, että he Välke-hankkeen aikana kouluttivat muita alueen toimijoita kohtaamaan erilaisten laitostaustojen omaavia nuoria.

Kajaanin Välke-hankkeen yhteydessä selvitettiin yhdistysten palveluiden piiriin ohjattujen asiakkaiden mielipiteet saaduista palveluista sekä niiden kehittämisestä. Hankkeen vaikutuksia mittaavan arviointitutkimuksen tulokset olivat näiden asioiden osalta samansuuntaiset oman tutkimuksemme kanssa. Projektin osallistuneiden yhdistysten palveluja pääasiassa keuhuttiin (ei yhdistyskohtaisia tuloksia). Samoin enemmistö asiakkaista vastasi, ettei osaa sanoa, tai ettei näe tarjotuissa palveluissa kehitettävää. Yksittäisinä esimerkkeinä toisenlaisista vastauksista esitettiin seuraavat: asiakkaan tarpeiden ja toiveiden vahvempi huomiointi, asiakkaiden kannustaminen, pidemmät työkokeilut, lomakkeiden työllistävyden minimoiminen sekä aktiivinen yhteydenpito asiakkaisiin. (Kajaanin kaupunki 2016, 21–23.) Vastaavia kehitysajatuksia ei kuitenkaan haastateltavamme asiakkaat esittäneet, vaan Spartakin toiminta sai kokonaisuudessaan heiltä kiitokset.

Opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksemme tuloksia Spartak pystyy hyödyntämään parhaiten suunnitellessaan uusia toimintamuotoja varsinkin nuorille naisille ja jatkaen työssään hyväksi koettuja ja nuoria osallistavien menetelmien käyttöä. Tuloksia voidaan hyödyntää myös uusien työntekijöiden sekä vapaaehtoisten kouluttamisessa. Nuorten oman äänen kuuluville nostaminen tässä työssä voimautti osaltaan myös työntekijöitä positiivisen palautteen muodossa. Sama kehävaikutus sillä oli myös meihin.

Spartakin toiminnoissa on pystytty edistyksellisesti ja niukalla rahoituksella toimien toteuttamaan nuorten arkeen suuntautuva, jalkautuva ja ympärivuorokautisen puhelintuen tarjoama sekä osallisuutta tukeva kuntoutustoimintamalli, joka tietoisesti pyrkii ehkäisemään retkahduksia ja niiden seurauksia. Tämän toteuttaminen ei olisi mielestämme ollut mahdollista ilman Spartakin sitoutunutta työyhteisöä, jossa työtä tehdään pitkälti vapaaehtoisvoimin ja nuorten ääntä kuunnellen.

9.2 Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Olemme huolehtineet haastattelututkimuksen teon yhteydessä siitä, että haastattelut hoidetaan eettisesti oikein. Olemme hankkineet Spartak Kajaani ry:ltä tutkimuksen tekoa varten tutkimusluvan yhteydessä myös luvan haastatella heidän asiakkaitaan. Haastattelutavat ovat vapaaehtoisesti suostuneet haastatteluun ja ilmoittaneet osallistumishalukkuu-

tensa Spartakille ennen haastatteluiden suorittamista. Lisäksi olemme varmistaneet haastateltavilta ennen haastattelujen alkua, että he ovat tietoisia tutkimuksen tarkoituksesta sekä siitä, että he ovat tutustuneet etukäteen teemahaastattelurungossa esitettyihin aihekysymyksiin. He ovat myös antaneet luvan haastatteluiden nauhoitukseen. Olemme myös kertoneet, että opinnäytetyön julkaisun jälkeen tuhoamme nämä nauhoitustallenteet, samoin niitä koskevat litteroinnit.

Spartakille samoin kuin osalle asiakkaista oli tärkeää se, ettei analysointiaineistona käytetyistä haastatteluista voisi tunnistaa yksittäistä asiakasta. Tutkimusprosessin aikana jouduimme miettimään Spartakille sekä haastateltavillemme annettua lupautta. Ennen haastattelujen aloittamista olimme päättäneet, että haastateltavat koodattaisiin sukupuolen mukaisin alkukirjaimin (M = mies ja N = nainen) sekä haastattelujen satunnaisen litterointijärjestyksen mukaista numerointia käyttäen. Tämä päätös tuntui silloin luontevalta, koska uskoimme saavamme useampia haastateltavia molemmista sukupuolista. Haastattelut tehtyämme huomasimme kuitenkin, että yksittäinen naishaastateltavamme erottuisi liiaksi hänen sukupuoltaan osoittavan N-kirjaimen käytön vuoksi.

Päätimme korvata erilliset sukupuolisidonnaiset alkumerkit H-merkillä, joka näin kuvastaisi yksinkertaisesti vain haastateltavaa. Aineiston analysointivaiheessa luovuimme tästäkin koodaamistavasta, sillä mielestämme tarkastelemalla yksittäisiä näytelauseita haastatteluista, pystyisi koodissa käytettyjen numeroiden perusteella mahdollisesti päätelemään myös haastatellun henkilöllisyyden. Toisaalta tutkimuksemme luotettavuus olisi juuri koodien käytön myötä lisääntynyt, sillä lukija olisi voinut todeta helposti, miten kukin haastateltava oli vastannut kuhunkin aihealueeseen. Haastattelujen eettisyyden kannalta haastateltavien tunnistettavuuden suojaaminen oli kuitenkin tärkeämpää, jottemme loukkaisi heidän yksityisyyttään. Samoin alussa haastateltaville antamamme lupaus henkilöllisyyden suojaamisesta tutkimuksen julkaisemisvaiheessa. Tämän vuoksi olemme peittäneet tutkimuksemme lopussa olevasta näytteestä arkaluonteiset tekstikohdat.

Spartakin asiakaskunnan parissa tekemämme haastattelututkimus noudattaa laadullisten tutkimusten tekotapaa, samoin kuin haastattelujen pohjalta tehty aineiston analysointi. Laadullisessa tutkimuksessa kysymykset validiteetista (pätevyys/luotettavuuden arviointi) ja reliabiliteetista (mittaustulosten toistettavuus) asetetaan toisin kuin kvantitatiivi-

sessä analyysissä, jossa ajattelu perustuu mittaamisen logiikalle ja tulosten vakiona pysymiselle. Laadullisessa analyysissä tarkkojen mittausten sijaan korostuvatkin analyysin systemaattisuuden ja tulkinnan luotettavuuden kriteerit. (Hyvärinen, Nikander & Ruusu-vuori 2010, 26, 27.)

Laadullisen tutkimuksen validiteetin arvioiminen tarkoittaa kerättyjen aineistojen ja niistä tehtävien tulkintojen arviointia. Luotettavuutta lisää yksityiskohtainen tutkimusvaiheiden kuvaus. Samoin tärkeää on käsitellä myös tutkimuksen mahdollisia rajoituksia. (Hyvärinen, Nikander & Ruusu-vuori 2010, 27.) Lisäksi toiminnan laatua koskevien tutkimusten tekeminen on aina lähtökohtaisesti työyhteisön yksilöllisistä tarpeista lähtevää, kuten tässäkin tutkimuksessa, joten aiempien tutkimusten ja tulosten toistaminen täysin on mielestämme mahdotonta.

Tutkimuksemme luotettavuus perustuu osaltaan haastateltavien vapaaehtoiseen osallistumiseen. Lisäksi haastattelut suoritti yksi ihminen, jolloin mahdolliset vaihtelut haastateltajan vaihtuessa jäivät pois. Luotettavuutta lisää samoin se, että haastatteluun osallistuneet nuoret tutustuivat haastattelijaan ennen haastattelua, jolloin tietynlainen avoimuus oli jo syntynyt. Tutkimuksessa käytetty prosessi on myös kuvattu tarkasti ja haastateltavien määrän pienuus mahdollisti myös paremman aineistoon paneutumiseen. Samoin se, että haastattelujen purkuun sekä analysointiin osallistui myös haastattelut tehnyt henkilö. Viimeksi mainittu seikka on mm. Hirsjärven ja Hurmeen (2015, 142) mukaan eduksi, sillä haastattelut suorittanut tutkija tunnistaa teema-alueet paremmin, sekä huomaa milloin on tarpeen kirjoittaa haastateltavan puhe sanatarkasti. Tällöin tulkintojen tekeminen haastatteluaineistoista on selkeämpää.

Haastattelujen kohdalla on kuitenkin aina riski, että haastateltavat antavat syystä tai toisesta paremman kuvan esimerkiksi omasta käyttäytymisestään, jolloin vastaustulokset voivat vääristyä. Tämä pyrittiin huomioimaan toimestamme jo haastattelurunkoa suunniteltaessa siten, että samoihin teemoihin liittyviä asioita kyseltiin haastattelun eri vaiheissa, jottei haastateltavan alkujännityksen luoma muuri rajoittaisi vastausten antia. Käytetty tapa mahdollisti myös sen, että haastateltavan ajatusprosessin käynnistyessä, hänelle saattoi juolahtaa mieleen uusia aiheeseen liittyviä asioita myös haastattelun loppuvaiheen aikana.

Haastattelututkimuksemme luotettavuutta lisää myös se, että Spartakin osallistuessa Välke-hankkeeseen, siinä teetettiin kysely projektin toimintaan ohjatuille asiakkaille koskien heidän mielipiteitä saaduista palveluista sekä niiden kehittämisestä. Välke-hankkeen vaikutuksia mittaavan arviointitutkimuksen tulokset olivat näiden asioiden osalta samansuuntaiset oman tutkimuksemme kanssa.

Käyttämämme lähdeaineiston olemme koostaneet siten, että se pohjautuu vain luotettavaan sekä suomalaisiin että ulkomaisiin tutkimuslähteisiin. Ulkomaiset lähteet ovat kuhunkin aihealueeseen perehtyneiden tutkijoiden tieteellisiä artikkeleita, jotka on julkaistu alaa koskevissa julkaisuissa. Tutkimuksemme luotettavuutta lisää myös haastateltavien sanatarkkojen lausuntojen esittäminen tulosten kuvausten yhteydessä. Näin menetellen olemme saaneet asiakkaiden äänen konkreettisesti kuuluville.

9.3 Ammatillinen kasvu

Järvisen (1999) mukaan opiskelijan ammatillinen kehitys alkaa jo ennen opintojen aloittamista koulutusammatin valinnalla. Ammatin valintaan Lampinen (1999) puolestaan kertoo vaikuttavan monen seikan, kuten yksilön oma elämänhistoria, opitut arvot ja ihmiskäsitys. (Ora-Hyytiäinen 2004, 29.) Ennen opintojen aloittamista olemme kukin tahtoillamme puntaroineet ja miettineet soveltuvuuttamme alalle, sillä kaikki opinnäytetyöryhmämme jäsenet ovat alan vaihtajia.

Opinnäytetyön prosessia läpikäydessä sekä tutustuessamme Spartakin toimintaan oli se samalla ikään kuin kertausta asioille, joista omat sosionomiopintomme vuonna 2015 alkoivat – ammattietikkaan ja eettisyyteen perehtymisestä. Nämä asiat kiteytyvät Talentian sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa, joissa alan arvopohjan lisäksi käsitellään myös ammattitaitoa ja suhdetta asiakkaaseen, sekä oman ammattitaidon kehittämistä ja ylläpitoa. Opinnäytetyössämme liikuimme näiden asioiden ytimessä tutkimustyötä tehdesämme ja opimme siten, kuinka kohdata asiakas arvostavasti osallistaen. Samalla tutkimuksellinen osuus opinnäytetyöprosessissamme kehitti omaa ammattitaitoamme. Tutkimuksen tekeminen myös vahvisti käsitystämme oman alan tutkimustulosten seuraamisen tärkeydestä ammattitaidon ylläpidossa. Tutkimuksista saadun tiedon soveltaminen omaan

työhön mahdollistaa asiakkaan paremman avun ja tuen saannin tämän omassa kehityksellisessä kasvussa.

Tulevina sosiaalialan ammattilaisina päivittäisiin toimiimme liittyy reflektointi, joka auttaa meitä jäsentämään asioita ja kehittämään siten toimintaamme. Reflektointia harjoitimme myös ryhmänä työstäessämme opinnäytetyötämme sen eri vaiheissa. Lisäksi keskusteluissa Spartakin työntekijöiden kanssa sekä haastattelujen anteja verrattaessa teoriapohjaan tuli konkreettisesti esille se, millainen on hyvä sosiaalialan ammattilainen. Alan ammattilaisina meidän tulee muistaa kohdata asiakas kokonaisvaltaisesti, eikä vain tuijottaa hänen yhteen ominaisuuteensa. Tähtäähän koko sosiaalialan toiminta lopulta siihen, että asiakas ottaa oman elämän haltuunsa ja toimii itsenäisesti niin hyvin, kuin se kussakin tapauksessa on mahdollista.

Tutustuminen Spartakin toimintaan ja opinnäytetyötämme varten tehty tutkimustyö haastatteluineen selvensi ja syvensi ammatillisesti monia sosionomiopintojen kautta opittuja asioita. Se myös avasi silmämme näkemään sen yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, jonka päihdeiden käyttö synnyttää. Se, että päihde- ja mielenterveystyö on kunnissa osittain jätetty kolmannen sektorin toimijoiden varaan, oli hätkähdyttävää ymmärtäessämme, miten paljon tuo toiminta perustuu vapaaehtoistyöhön. Samoin se, että yhdistystoiminnan perustuessa epäsäännöllisiin tuloihin, on niiden asiakaskunnan samoin kuin henkilöstön tulevaisuus jatkuvasti vaakalaudalla.

Opinnäytetyöprosessi ja sen rinnalla suoritettavat työharjoittelut erilaisissa harjoittelupaikoissa ovat täydentäneet kokonaisuudessaan ammatillisia valmiuksiamme vastaamaan sosionomeille asetettuja kompetensseja tässä luvussa aiemmin esitettyjen tapojen lisäksi. Haastattelututkimuksen avulla olemme ajaneet haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten etuja ja tuoneet esille heidän päihdekuntouksessa toimiviksi kokemansa tekijät. Yksilöhaastattelu tarjosi myös mahdollisuuden tuoda esille epäkohtia, joita he olivat kohdanneet kuntoutuspolullaan. Tämäkin prosessi on siten vahvistanut nuorten osallisuutta ja tasa-arvoa koko toiminnassa.

9.4 Mahdollinen jatkotutkimusaihe

Haastattelututkimukseemme osallistuneet nuoret olivat saapuneet Spartakin toiminnan piiriin viranomaisten ohjaamina, mutta osaltaan myös heidän ystävien tai läheisten opastamina. Nuorten näkemys kokemusasiantuntijoiden käyttöön perustuvan toiminnan hyödyllisyydestä elämälleen oli selkeästi havaittavissa. Samoin työntekijöiden jalkautuminen, toiminnan lomassa saatu vertaistuki ja sosiaalisten kontaktien ylläpitäminen olivat heidän mielestään yhteisöllisyyden lisäksi kaikki tärkeitä tukimuotoja päihdekuntoutumisen polulla. Pitäisikö siis Spartakin tapaista kokemusasiantuntijuuteen pohjautuvaa palvelua tukea yhteiskunnallisesti enemmän? Laajempi tutkimus tästä näkökulmasta olisi mielestämme tarpeellinen ja siksi ehdotamme sitä jatkotutkimusaiheeksi.

LÄHTEET

- A 548/2015. Valtioneuvoston asetus vankeudesta. Saatavilla
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150548>
- Anias, S. & Kanto, P. (2013). Työ vapautuvien vankien parissa: Moniammatillisuus ja kolmannen sektorin merkitys vapautumisvaiheessa. (Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Kansalaistoiminta ja nuorisotyö). Saatavilla
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201305168915>
- Culbreth, J.R. & Borders, L.D. (1999). Perceptions of the Supervisory Relationship: Recovering and Nonrecovering Substance Abuse Counselor. *Journal of Counseling & Development*. Summer 99, Vol. 77 Issue 3, p330. 9p. 4 Charts. Document Type: Article
 Saatavilla <https://www.ebsco.com/>
- Eriksson, S. & Karppinen, R. (2016). Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuolto- nuorten toimintatahtoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiakirjojen valossa vuosina 2013–2015. (Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta: Sosiaalityö). Saatavilla
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/168523/ErikssonKarppinen_sosiaalityo.pdf?sequence=2
- Erkko, A. & Hannukkala, M. (2013.) Mielenterveys voimaksi. Käsikirja nuorisotyön ammattilaisille. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura
- Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. (2014). Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Helsinki: Edita.
- Hietala, O. & Rissanen, P. (2015). Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden Keskusliitto, Helsinki 2015. Saatavilla 23.10.2016.
<http://mtkl.fi/wp-content/uploads/2015/03/Kokemusasiantuntija-opas.pdf>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2015). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Saatavilla <http://www.ellibslibrary.com>
- Holmberg, N (2009). Kognitiivinen terapia. Saatavilla 12.09.2017
<https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeyton-menetelmat-ja-koulutus/kognitiivinen-terapia>
- Huumeongelman hoito. Käypä hoito -suositus (10.3.2006) Helsinki: Suomalainen

- Lääkäriseura Duodecim. Saatavilla <http://www.kaypa-hoito.fi/web/kh/potilaalle/suositus?id=khp00056>
- Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvaori, J. (2010). Haastattelun analyysi. Saatavilla <http://www.ellibslibrary.com>
- Ikäheimo, S. K. (2015). Meta-analyysi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten yhteiskunnallisista kustannuksista. (Pro gradu-tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta: Taloustiede). Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/155203/metaanal.pdf?sequence=1>
- Isoherranen, K. (2012). Uhka vai mahdollisuus - moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. (Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012: 18, Sosiaalipsykologia. Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto). Helsinki: Unigrafia (Väitöskirja, Helsingin yliopisto). Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf
- Järvikoski, A. & Härkäpää, K. (2011). Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY pro.
- Kainulainen, S., Paananen, R., Kuvaja-Köllner, V., Pulliainen, M. & Sauvola, R. (2016). Sokra tutkii ja kehittää: Huono-osaisuus ja osallisuus maakunnissa. Kuntalehti 27.11.2016. Saatavilla 26.9.2017 <https://kuntalehti.fi/blogit/sokra-tutkii-ja-kehittaa-huono-osaisuus-ja-osallisuus-maakunnissa/>
- Kajaanin ammattikorkeakoulu. i.a. Opinnäytetyöpakki. Tukimateriaali. Laadullisen aineiston analyysi ja tulkinta. Saatavilla 18.1.2017. <http://www.kamk.fi/opari/Opinnaytetyopakki/Teoreettinen-materiaali/Tukimateriaali/Laadullisen-analyysi-ja-tulkinta>
- Kajaanin kaupunki (2016). Kajaanin Välke-hankkeen kehittävä arviointi. Saatavilla 23.3.2017 http://www.kajaani.fi/sites/default/files/kajaanin_valke-hankkeen_kehittava_arviointi.pdf
- Kajaanin kaupunki (2017). Palveluopas. Työllisyys. Välke-hanke. Saatavilla 23.3.2017 <http://www.kajaani.fi/fi/palveluopas/tyollisyys/valke-hanke>
- Kesä, M., Kinnunen, R., Ala-Kauhaluoma, M., Laiho, A., Müller, J-E. & Joutsen, M. (2013). Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyön loppuraportti. Saatavilla 11.5.2017

https://www.thl.fi/documents/470542/1449675/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen+kuntoutus_10092013.pdf/0a5e669c-4d43-4ae4-b03f-a5a03e99d9e7

Kivistö, J. (2006). ”Missä mä olisin muuten?” Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista. (Ammatillinen lisensiaattitutkielma, Turun yliopisto, Marginalisaatiokysymysten erikoisala, Sosiaalipolitiikan laitos). Verkkojulkaisu. Saatavilla 7.9.2016.

<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=a7e04db9-2cf3-417b-844f-3b6b1c53fd1d>

Kivirinta, S. (2015). Kuntouttava työtoiminta sosiaalisena kuntoutuksena. Nuorten kokemuksia kuntoutumisesta Duurin nuorten ryhmissä. (Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta). Saatavilla Permalink <http://hdl.handle.net/10138/156054>

Kuntoutusportti (2016). Kuntoutus. Lainsäädäntö. Kunnat. Saatavilla 23.10.2016.

<https://kuntoutusportti.fi/kuntoutus/lainsaadanto/kunnat/>

L 41/1986. Päihdehuoltolaki. Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L12P75>

L 559/1994. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä. Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1994/19940559>

L 767/2005. Vankeuslaki. Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Saatavilla

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sosiaalihuoltolaki#L3P17>

Lahti, J. & Pienimäki, A. (2004). Päihdekuntoutus rakentuu sosiaaliselle perustalle.

Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) *Kuntoutus kanssamme: Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Helsinki: Stakes. 137–150.

Leemann, L. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Matalan kynnyksen palvelut. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.

Leväsluoto, J. & Kivisaari, S. (2012). Kohti asiakaslähtöisiä sosiaali- ja terveydenhuol-

- lon palvelumalleja. (VTT Technology 62). Helsinki: VTT. Saatavilla 26.3.2017 http://soteli.metropolia.fi/jk/kohti_asiakaslahtoisia_sote_palvelumalleja.pdf
- Liikanen, S-L. (2015). Palveluohjauksen käytäntöjä. Teoksessa Pirjo Näkki & Terttu Sayed (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Helsinki: Edita Publishing Oy. 43–61.
- Mattila-Aalto, M. (2009). Kuntoutusosallisuuden diagnoosi. Tutkimus entisten rappiokäyttäjien kuntoutumisen muodoista, mekanismeista ja mahdollisuuksista. Kuntoutussäätiön tutkimuksia. Saatavilla 23.3.2017 https://kuntoutussaatio.fi/files/159/Kuntoutusosallisuuden_diagnoosi.pdf
- Mielenterveyden keskusliitto (2007). Kuntoutuja, ammattilainen, vertainen. Mielenterveyskuntoutuksen kolme asiantuntijaa. TRIO-projektin arviointi- ja loppuraportti. Saatavilla 2.11.2016 http://mtkl.fi/wp-content/uploads/2014/04/Trio_raportti2007.pdf
- Mielenterveystalo (i.a.). Hoitomuotoja. Psykososiaaliset hoidot. Saatavilla 27.4.2017 <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/Tietopankki/Hoitomuotoja/Pages/Psykososiaalisethoidot.aspx>
- Mäkelä, R. (2015). Alkoholiriippuvuuden psykososiaalinen hoito. Saatavilla 23.3.2017 <http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/alkoholiriippuvuuden-psykososiaalinen-hoito>
- Mäkelä, R. (2005); Simojoki, K. (2010). Opioidiriippuvuuden lääkkeellinen vieroitus- ja korvaushoito. Saatavilla 12.9.2017. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/opioidiriippuvuuden-laakkeellinen-vieroitus-ja>
- Niemelä, S. (2015). Alkoholiriippuvuuden lääkkeellinen hoito. Saatavilla 9.8.2017. <https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/alkoholiriippuvuuden-laakkeellinen-hoito>
- Ora-Hyytiäinen, E. (2004). Auttajasta reflektiiviseksi sairaanhoitajaksi. Ammattikorkeakouluopiskelijan kasvu ja kehittyminen ammattiin. (Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden laitos). Saatavilla <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6076-6>
- Palsanen, K. & Kääriäinen, A. (2015). Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoiminnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset. *Janus*, 23 (2), 189–204. Saatavilla <http://journal.fi/janus/article/view/51252>

- Piirainen, K. & Eskola, K. (2016). Palvelujärjestelmän arviointi – hyvinvointivaltion kriisi, isot linjat ja pienimuotoinen kehittäminen. Teoksessa Aija Kettunen, Päivi Vuokila-Oikkonen & Anne Määttä (toim.) *Hyvinvointipalvelut toimiviksi*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 2016. 109–127.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-268-4>
- Päihdelinkki (2015). Alkoholiriippuvuuden lääkkeellinen hoito. Saatavilla 9.8.2017.
<https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdeongelmien-hoito/alkoholiriippuvuuden-laakkeellinen-hoito>
- Reid, C. (2007). The transition from state care to adulthood: International examples of best practices. *New Directions for Youth Development*. Spring 2007, Vol. 2007 Issue 113, 9-13. Document Type: Article
Saatavilla <https://www.ebsco.com/>
- Rise, Rikosseuraamuslaitos (2015). Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2015. Rikosseuraamusmuksen monisteita 3/2015. Saatavilla 7.10.2017.
http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/aOA7eEK75/2015-03_Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2015.pdf
- Rise, Rikosseuraamuslaitos (2016). Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2016. Rikosseuraamusmuksen monisteita 2/2016. Saatavilla 7.10.2017.
http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/YQ5ZDg1GZ/2016-02_Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2016.pdf
- Rise, Rikosseuraamuslaitos (2017). Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2017. Rikosseuraamusmuksen monisteita 2/2017. Saatavilla 7.10.2017.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-monisteetjaraportit/2zkbTDcoR/2017-02_Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2017.pdf
- Ruisniemi, A. (2006). Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus Yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. (Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.) Saatavilla
<http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6619-5>
- Sayed, T. (2015). Ohjaus keskusteluun perustuvana menetelmänä. Teoksessa Pirjo Näkki & Terttu Sayed (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Helsinki: Edita Publishing Oy. 8–23.
- Seppä, K., Alho H. & Kiianmaa K. (2010). Alkoholiriippuvuus. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki. Saatavilla <http://www.terveysportti.fi>

- Somerkivi, M. & Kauramäki, P. (2012). Nuoren sosiaalinen tukeminen omalle ammatilliselle uralle. Teoksessa Vappu Karjalainen & Ilpo Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme: *Ihmisen toimijuuden tukeminen*. Helsinki: Stakes. 123–135.
- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Sotepalvelut. Kuntoutus. Saatavilla 15.10.2016.
<http://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>
- Sosiaali- ja terveysministeriö i.a. Sosiaalityö. Saatavilla 26.6.2017.
<http://stm.fi/sosiaalityo>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2006). Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suositukset yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Saatavilla 2.4.2017
<https://julkari.fi/bitstream/handle/10024/112104/Selv200606.pdf?sequence=1>
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Mielenterveys- ja päihdesuunnitelma. Mieli 2009-työryhmän ehdotukset mielenterveys- ja päihdetyön kehittämiseksi vuoteen 2015. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-2768-1>
- Sotkanet i.a. Kunnan päihdeindikaattorit. Saatavilla 26.10.2016.
<https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/metadata/groups/101>
- Sotkanet (2017). Saatavilla 25.2.2017.
https://www.sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=s_Ytsdb1iL-BOy4k3stZNYwcA®ion=s7ZMtjY0AwA=&year=sy4rszbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=201709141202
- Spartak Kajaani ry. (2016). Spartak Kajaani ry. Saatavilla 23.2.2017
<http://spartakkajaani.esy.es/>
- Suomen Nuorisoyhteistyö - Alianssi ry. (2016). Nuorista Suomessa. Tietoa nuorista, heidän elinoloistaan sekä nuorisotyöstä. Saatavilla 1.8.2017.
<http://www.alli.fi/binary/file/-/id/665/fid/5195/>
- Surakka, V-M. (2011). Disulfiraami (Antabus®). Päihdelinkki.fi. Saatavilla 6.9.2019.
<https://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/laakkeet/disulfiraami-antabusr>
- Tainio, H. & Jauhiainen, T. (2016). Päätteet sosiaalisen kuntoutuksen haasteena -

- Esimerkkinä sosiaalinen kuntoutus Harjulan kumppanuustalon toipumiskulttuurissa. Teoksessa Jari Helminen (toim.) *Sosiaaliohjaus - Lähtökohtia ja käytäntöjä*. Helsinki: Edita Publishing Oy. 144–159.
- Tanskanen, S. (2015). Toiminnallisuus ryhmämuotoisessa asiakastyössä. Teoksessa Pirjo Näkki & Terttu Sayed (toim.) *Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla*. Helsinki: Edita Publishing Oy. 105–125
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2012). Ehkäisevä päihdetyö peruspalveluissa. Opas kunnan ehkäisevään päihdetyöhön. Alkoholiohjelma 2008 - 2011. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201302191858>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Lastensuojelun käsikirja. Työprosessit. Jälkihuolto. Saatavilla 20.10.2016
<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015). Sosiaalinen kuntoutus. Saatavilla 23.10.2016.
<https://www.thl.fi/sv/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/sosku/sosiaalinen-kuntoutus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2016). Toimeentulotuki 2015. Tilastoraportti 19/2016; 1798-0887. Saatavilla
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2016121631601>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2013). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 11., uudistettu laitos.
- Tuusa, M. & Ala-Kauhaluoma, M. (2014). Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Raportteja ja muistioita. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3545-7>
- Valvira (2008). Salassapito- ja vaitiolovelvollisuus. Saatavilla 24.10.2016.
http://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattinharjoittaminen/salassapito/salassapito-_ja_vaitiolovelvollisuus
- Vesikansa, S. (2002). Demokratia kouluissa ja nuorisotyössä. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 11–30. Saatavilla 26.9.2017.
http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=123
- Viitanen, R. & Majoinen, K. (2002). Alkusanat. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Suomen kuntaliitto. 3. Saatavilla 26.9.2017.
http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=123

Watson, D. (2004). Juvenile Offender Comprehensive Reentry Substance Abuse Treatment. *The Journal of Correctional Education* 55 (3). September, 2004. Saatavilla <http://www.ebsco.com>

LIITE 1: Teemahaastattelurunko

TEEMAHAASTATTELUKYSYMYKSET

Haastateltavan taustatiedot

Sukupuoli:

Ikä:

Koulutus:

1. Mihin toimintaan olet osallistunut Spartakilla: työkokeilu/kuntouttava työtoiminta/vapaaehtoinen osallistuminen?
 - Mitkä ovat tavoitteesi täällä käynneille?
2. Mistä kuulit Spartakin toiminnoista ja miten ohjauduit Spartakille?
3. Miten tärkeänä koet työntekijöiden jalkautumisen ja avustamisen mm. viranomaisten kanssa?
 - Minkälaisia onnistumisen kokemuksia näistä asioista?
 - Miten työntekijöiden apu/suhde eri viranomaisten kanssa on vaikuttanut sinun suhtautumiseen heihin?
 - Onko se helpottanut omaa jatkossa tapahtuvaa asioiden hoitoa heidän kanssaan?
4. Millaisena näet suhteesi työntekijöihin?
 - Kuuntelevatko ja arvostavatko työntekijät sinua ja mielipiteitäsi?
 - Tunnetko luottamusta heihin?
5. Millä tavoin Spartakin työntekijät ovat mielestäsi motivoineet sinua raitistumisessa?
 - Miten näet heidän kokemusasiantuntijuuden tukevan päihteettömyyttäsi?
 - Entä miten arvioit oman ohjaajasi/tukihenkilön tuen kuntoutumisellesi?
6. Oletko käyttänyt Spartakin Supertukipuhelin palvelua?
 - Onko sitä kautta saatu tuki helpottanut oloasi?
 - Kuinka tärkeänä näet ko. palvelun kuntoutumisellesi?

7. Koetko saaneesi ryhmän jäseniltä vertaistukea sekä apua päihteettömyydelle?
 - Miten?
 - Oletko osallistunut leireille ja retkille? Miten ne ovat vaikuttaneet ryhmään kuulumisen tunteeseen?

8. Miten vertailisit Spartakin työntekijöiden kokemusasiantuntijuutta muihin terveydenhuollon viranomaisilta saatuihin palveluihin?
 - Oletko havainnut eroja mm. suhtautumisessa?
 - Koetko saaneesi viranomaisilta tukea päihteettömyydelle ja kuntoutumisellesi?

9. Miten osallistumisesi Spartakin toimintaan on vaikuttanut arkeesi?
 - Millaisia muutoksia olet huomannut omassa arjessasi?

10. Millaisena koet Spartakin ilmapiirin?
 - Tunnetko kuuluvasi tähän yhteisöön?
 - Miten se näkyy mielestäsi?
 - Ryhmän jäsenten ja työntekijöiden osuus tämän tunteen luonnissa?

11. Oletko käyttänyt Spartakin ilmaista ruokajakelua?

12. Miten haluaisit kehittää Spartakin toimintaa?

13. Miten tyttöjen/nuorten naisten Spartakin toimintaan osallistumista voisi parantaa?
 - Mitä toimintaa heille voisi järjestää?

14. Mitä muuta haluaisit vielä sanoa?
 - Toiveita, terveisiä?

LIITE 2: Näyte värikoodien käytöstä

KOKEMUKSET VIRANOMAISPALVELUISTA, VÄRIKOODI HARMAA

- Arkaluonteiset tiedot peitetty

01: En minä silleen oo A-klinikan asiakas muuten ollukkaan. Ku minä oon vaan, sillon ku oon ite niinku menny sinne ja tarvinnu – halunnu näyttää, kun on vään- nelty ja käännelty asioita saatana ristiin rastiin että. Lääkäriin määräämien lää- keitten takia saatana oot suunnilleen joku narkkari siinä. Eihän se niin voi mennä. [REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED]

[REDACTED].

Kielteistä asennetta on kyllä näkynyt. Lääkärikin on yrittänyt poliisia myöten ky- sellä, että käytäkö väärin, myynkö lääkkeitä, tuommosta paskaa. Mutta sieltä on tullut, ettei oo mitään todisteita, en tee semmosta. Onhan ne väen vängällä yrittänyt saaha loppumaan. [REDACTED]

02: Ne ei sitä käsitä samalla tavalla kuin vertaistuki/kokemusasiantuntija. Ne käsittää sen silleen, miten on niin kuin koulussa opetettu lähinnä. Ja tietenkä oppivat asiakkaitten kautta, mutta kun ei oo sitä henkilökohtaista kokemusta, niin sitä jotenkin ei tuu samanlaista. Ei välity sitä tunnetta, että toinen niinku ym- märtää sen asian samalla tavalla. Se on enemmän sitä niinku semmosta viral- lista, että...

On huomannut negatiivisuutta viranomaispalveluissa. Se on semmoista aika ehattomuutta ja tuota just kun se puuttuu se henkilökohtainen ymmärrys siitä ja sitten se on semmoista aika niinku, saattaa tulla sankioita, jos siellä puhut totta. Kerrot sen tosi tilanteen, niin se saattaa olla, että sinun hoito tai joku vastaava

kohtelu, niin tuota muuttuu erilaiseksi. Siellä ei niinku voi niin avoimesti avautua, sen takia koska siellä ei oo sitä henkilökohtaista ymmärrystä just siihen asiaan, että se on just sen kaavan, kaavanmukainen. Kaikkia kohdellaan samalla tavalla ja sitä ei osata niin huomioon sitten ihmisiä yksilöinä. Joo, ja ne käytännöt ovat niin ehdottomia. Periaatteessa ns. rangaistaan ja siirretään eri luokkaan sitten, että kohtelu muuttuu.

03: Ei kyllä että minä oon kyllä aina saanu asiat hoidettua ihan suosiolla. Ei oo tarvinnu tapella eikä inttä vastaan. Kaikki on menny ihan niinku on pitänytkin. Mulla on tälläkin hetkellä yks asia vireillä Pietarin toimistossa, on asuntohakemus sisässä. Niin sitä nyt ootellaan, mut sekin on vaa, että iha outtelemalla menee. Siihen en oo tarvinnu tukea, mä hoidan ite. Tottakai apua saa, jos tarttee, mutten koe, että tartten siihen tällä hetkellä. Kukapa niitä hoitaa, jos ei ite... Se Antabus-hoito siellä A-klinikalla on kyllä itteeni auttanu.

04: Kyllähän sitten kolmannen sektorin, tämän työntekijät, niin onhan se rennompi ja luottamuksellisempi jotenkin se ilmapiiri ja vuorovaikutus. Ei oo negatiivisia kokemuksia mutta ohan se tietynlainen, kun mennään virastoon, istutaan näin siellä sitte toimistoympäristössä. En tiiä vaikee selittää. Virallinen olo ja sitte ei välttämättä viiti kertoo ihan kaikkee, ettei ymmärretä väärin, kun ne on ilmoitusvelvollisia sitte, niin asioista eteenpäin. Kokemusasiantuntija on kolmannen sektorin toimija ja se ei oo sillä tavalla. Voi kertoa reilummin, ettei tarvi pelätä sitä, että ja voi luottaa vähän paremmin ja ei ole niinku sillä lailla velvollisuutta ilmoitella asioista ilmeisestikkään. on se vaitiolovelvollisuus siinä. Perheellisellä varmaan ainakin helpompi puhua ei tarvi pelätä lastensuojelua tai johonki ilmoitetaan tai väärinperusteita, että ennemmin on ihan hiljaa.

05: En oo käyny A-klinikalla tai muualla puhumassa omista päihdeongelmista. Ei oo kokemusta muista (viranomaisista).

06: Onhan se, jos tietämys on paljon suurempi semmosella ihmisellä, joka on ite kokenu. Ja eläny sitä elämää. Kun toiset kirjoittaa tuolla klinikalla oikeesti

nettiin ja googlettaa mitä joku sana tarkoittaa. Mutta sit jos se on koettu sydämen rintaäänellä niin se on vähän faktempaa. On huonoja kokemuksia mm. A-klinikalta. Semmosia asioita mitä ei oikeesti minun kohalla oo tässä elämässä ees tapahtunu, niin siellä on vaan päätetty, että niin on käyny ja kirjattu papereihin. Ja se on sitte menny niin läpi, vaikkei sitä koskaan oo ees tapahtunu. Vääristely. Ja jos papereista näkee, että on päihteidenkäyttöä ym niin kyllä sitä b-luokan kansalaiseksi tuolla luokitellaan. Ja vaikka kuinka muutat elämäntapaa, niin kyllä täällä ymmärretään ihan toisella tapaa.

Jokainen on saman arvoinen, vaikka jokaisella on oma elämä.

Oon vuosien aikana saanu A-klinikalta kuitenkin apua, ja käyn kuntouttavan työtoiminnan lisäksi siellä säännöllisesti. Puolivuotta oon ollu päihteettömänä.